

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Журнал європейського і порівняльного права

(електронне фахове видання, включене до переліку електронних наукових фахових видань України з юридичних наук. Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16 травня 2016 року)

Випуск 11 / 3-4, 2019

Випуск присвячено публікаціям за результатами міжнародної науково-практичної конференції «ЕВОЛЮЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

(м.Київ, 3 грудня 2019),

присвяченої 10-річчю вступу в силу Лісабонськими договорами ЄС

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Підтримка Європейською Комісією створення цієї публікації не передбачає підтримку її змісту, який відображає думку тільки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

Зміст

Білас І.Г. Інституційний механізм спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу	3
Шнирков О.І. Брексіт як дуалістична форма економічної інтеграції та дезінтеграції між ЄС та Великобританією	14
Комарова Т.В. Агентство Європейського Союзу з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA): загальна характеристика	17
Чугасв О.А. Синхронність економічних циклів в умовах європейської інтеграції	22
Solovieva A. To the Question of Reformatting the European Integration Process	28
Бігняк О.В. Європейський Суд з прав людини як інструмент захисту права власності	31
Святун О.В. Імплементация директиви ЄС щодо тимчасово відряджених працівників в Україні	39
Шемчук В.В. Європейський інформаційний порядок: постановка проблеми	46
Борисов М.Ю. Європейська бюрократія в контексті еволюції Європейського Союзу	50
Рим О.М. Застосування Хартії основоположних прав Європейського Союзу та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у практиці Суду ЄС	54
Галус О.О. Правове регулювання міжнародної співпраці територіальних громад в умовах євроінтеграції	62
Акіменко Ю.Ю. Принципи DCFR як основа інтеграції приватного права ЄС	67
Качурінер В.Л. Імплементация Україною норм Європейського Союзу у сфері запобігання промислового забруднення	74
Бенедик Я.С. Щодо окремих аспектів забезпечення дотримання цінностей Європейського Союзу у відносинах з третіми державами	77
Резнічук М. Значення Лісабонського договору для Угоди про асоціацію між Україною та ЄС	88
Мартинюк Б.В. Правове та інституційне забезпечення цифрового простору ЄС	92
Веселовський Б.А. Нормативно-правове наповнення поняття «послуги загального економічного інтересу» в ЄС	97
Aliieva E. EU – Turkey relations from the security perspective: risks and opportunities	103
Соловійова А. Роль європейських «малих держав» на міжнародній арені: приклад Люксембургу	109
Захарченко Д. Співвідношення норм права Європейського Союзу та норм національного права	113
Токарук R. Brexit from the European Union: Challenges and prospects	119
Гандзюра А. Акти «м'якого права» (soft law) як нормативна основа стратегії двостороннього співробітництва	124
Fokina N. Legal Framework of Functioning of State Aid Institute in Ukraine in the Context of Implementing EU-Ukraine Association Agreement	129

Білас І.Г. Інституційний механізм спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу

*Білас І. Г.,
доктор історичних наук, доктор права, професор,
завідувач кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Заслужений юрист України*

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На міжнародну безпеку, як і на національну безпеку країн, дедалі більше впливають процеси глобалізації. Вони визначають головні тенденції розвитку світової економіки та політики, а також призводять до кардинальних змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі більш динамічним і суперечливим. Під впливом глобалізації відбуваються трансформації у міжнародній системі, розширюється склад учасників міжнародного політичного процесу. Разом із національними державами на сучасній світовій арені діють міжнародні об'єднання, організації та інші недержавні актори. Водночас відбувається послаблення базових інститутів міжнародного регулювання, які виявляють недостатню ефективність у протидії сучасним викликам і загрозам.

Сучасна система європейської безпеки перебуває у стані випробування через загострення ситуації у світі. Специфіка безпекового середовища в Європі полягає в тому, що загроза виникнення тут повномасштабного воєнного конфлікту оцінюється як

низька, натомість сукупний ефект від дії новітніх загроз міг би мати для континенту руйнівні наслідки. На сьогодні жодна з європейських країн не спроможна самостійно вирішувати стратегічні проблеми безпеки. НАТО, ЄС та ОБСЄ виконують роль головних елементів у архітектурі європейської безпеки.

Інституційний механізм спільної зовнішньої політики і політики безпеки (надалі - СЗППБ) Європейського союзу, який розвивався і удосконалювався упродовж тривалого часу, на сьогодні сформований досить чітко.

Функціями у сфері СЗППБ більшою чи меншою мірою наділені як головні інститути ЄС, так і створено цілу систему спеціальних органів для реалізації відповідної політики Європейського союзу. Зокрема, статтею 24 Договору про ЄС визначено, що правила і процедури спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС визначаються і імплементуються Європейською Радою і Радою ЄС, які приймають постанови одноголосно, якщо інше не встановлено Договорами.

Європейська Рада, яка Лісабонськими договорами введена в систему головних інститутів Європейського союзу, згідно зі ст. 26 Договору про ЄС, виявляє стратегічні інтереси Союзу, фіксує цілі і визначає загальні напрями спільної зовнішньої політики і політики безпеки, включаючи питання, що мають наслідки у сфері оборони. І для цього вона ухвалює необхідні рішення. Рішення Європейської Ради щодо стратегічних інтересів і цілей Союзу стосуються СЗППБ та інших сфер зовнішньополітичної діяльності Союзу. При цьому такі рішення можуть стосуватись відносин Союзу з окремою країною чи регіоном, або передбачати тематичний підхід. Вони визначають термін дії і засоби, які мають надаватись Союзом і державами-членами. Європейська Рада діє одноголосно за рекомендацією Ради ЄС, ухваленою відповідно до умов, передбачених для кожної сфери (ст. 22 Договору про ЄС). Якщо цього вимагає міждержавна ситуація, Голова Європейської Ради скликає її позачергове засідання з метою визначення стратегічних напрямів політики Союзу у світлі такого розвитку.

Держави консультуються одна з одною в рамках Європейської Ради і Ради ЄС з будь-якого питання зовнішньої політики і політики безпеки, що становить взаємний інтерес, з метою визначення спільного підходу. Тобто, перед тим як здійснити будь-які дії на міжнародній арені чи взяти на себе будь-яке зобов'язання, яке б могло стосуватися інтересів Союзу, кожна держава-член повинна провести консультацію з іншими державами-членами в рамках Європейської Ради або Ради ЄС (ст. 32 Договору про ЄС). Тобто йдеться не про право, а про обов'язок проведення таких консультацій. І саме, таким чином, як зазначено у цій статті Договору, шляхом зближення своїх дій держави-члени забезпечують здатність Союзу обстоювати свої інтереси і цінності на міжнародній арені, демонструючи при цьому взаємну солідарність.

Голова Європейської Ради теж відіграє певну роль у сфері СЗППБ Європейського союзу. Зокрема, згідно із ч. 6 ст. 15 Договору про ЄС, голова Європейської Ради на своєму рівні і у своєму статусі представляє Союз у зовнішніх зносинах з питань СЗППБ без шкоди для повноважень Високого представника із зовнішніх справ та політики безпеки.

Рада Європейського союзу (в складі міністрів закордонних справ держав-членів) спільно з Європейською Радою визначають і реалізують діяльність ЄС у сфері СЗППБ. Так, згідно із ч. 3 ст. 26 Договору про ЄС Рада ЄС розробляє спільну зовнішню політику і політику безпеки і ухвалює рішення, необхідні для її визначення і здійснення на основі загальних напрямів і стратегічних постанов, установлених Європейською Радою.

Зокрема, коли міжнародна ситуація вимагає оперативних дій з боку Союзу, Рада ЄС ухвалює відповідні рішення. Вони визначають їхні цілі, межі, засоби, що мають бути надані у розпорядження Союзу, а за необхідності, то їхню тривалість і умови реалізації. Рада ухвалює свої рішення, які визначають позицію Союзу з окремих питань географічного чи тематичного характеру, а держави-члени, в свою чергу, мають забезпечити узгодженість своєї національної політики із позиціями Союзу (статті 28 і 29 Договору про ЄС).

У свою чергу, в ст. 30 Договору про ЄС передбачено, що на розгляд Ради ЄС можуть вносити будь-які питання, ініціативи чи пропозиції, що стосуються СЗППБ, як кожна держава-член, так і Високий представник Союзу із зовнішніх справ і політики безпеки, як самостійно, так і за підтримки з боку Комісії ЄС. При цьому, у випадках, що вимагають швидкого вирішення, Високий представник за власною ініціативою чи за запитом держави-члена скликає позачергове засідання Ради упродовж 48 годин, або у разі абсолютної необхідності, протягом більш короткого терміну.

І у важливих випадках, на пропозицію Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки Рада ЄС може призначити спеціального представника, якого вона наділяє мандатом стосовно окремих політичних питань (ст. 33 Договору про ЄС). Крім того, Рада ЄС може укладати міжнародні угоди у сфері СЗППБ з іншими державами чи міжнародними організаціями відповідно до загальних правил укладення таких угод у сфері зовнішніх зносин ЄС.

Рада ЄС повинна ухвалювати рішення також щодо встановлення правил щодо захисту фізичних осіб стосовно обробки персональних даних державами-членами під час здійснення ними діяльності у сфері СЗППБ (ст. 39 Договору про ЄС).

Амстердамським договором було запроваджено пост *Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки*, функції якого виконував Генеральний секретар Ради ЄС, і який був наділений ширшими повноваженнями після набуття чинності Лісабонськими договорами.

Посаду Високого представника у 1999 р. уперше обіймав Х. Солана, який завдяки особистим якостям і досвіду на посту керівника НАТО (що відповідно позначилось на інтенсифікації військової складової ЄС), зумів надати СЗППБ особливого статусу, співмірного з іншими опорами Європейського союзу.

Згідно зі ст. 18 Договору про Європейський союз, Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки призначає Європейська Рада, діючи на основі кваліфікованої більшості, за погодженням із Головою Комісії.

7

Високий представник безпосередньо здійснює зовнішню політику і політику безпеки Союзу і своїми пропозиціями сприяє розробці цієї політики, яку він здійснює як уповноважений представник Ради. Ті самі дії він здійснює стосовно спільної політики безпеки і оборони.

Високий представник головує на засіданнях Ради ЄС із зовнішніх зносин і є одним із заступників Голови Комісії. Він забезпечує послідовність зовнішньополітичної діяльності Союзу. В рамках Комісії він відповідає за виконання обов'язків, поширених на цей орган у сфері зовнішніх зносин, і за координацію інших аспектів зовнішньополітичної діяльності Союзу (частини 3 і 4 ст. 18 Договору про ЄС). За проектом Договору про запровадження Конституції для Європи, посада Високого представника мала називатися – Міністр закордонних справ ЄС, що підкреслювало великі амбіції авторів цього проекту Договору.

Високому представнику з зовнішніх справ і політики безпеки при здійсненні його повноважень допомагає *Європейська служба зовнішньополітичної діяльності*.

Згідно із ч. 3 ст. 27 Договору про ЄС ця служба співпрацює з дипломатичними відомствами держав-членів і включає посадових осіб компетентних служб Генерального Секретаріату Ради і Комісії, а також персонал, направлений дипломатичними відомствами держав-членів. Організацію і функціонування Європейської служби зовнішньополітичної діяльності встановлено рішенням Ради ЄС у травні 2010 р. (Рішення Ради ЄС 2010/427).

У цьому документі, зокрема ст. 2, визначено головні завдання Європейської служби зовнішньополітичної діяльності: підтримка Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки в реалізації його мандату в сфері СЗППБ і САБО, в його діяльності, як Голови Ради ЄС із закордонних справ, а також в його діяльності, як заступника Голови Комісії. Крім того, Європейська служба зовнішньополітичної діяльності повинна допомагати Голові Європейської комісії і Комісії, в цілому, а також Європейському парламенту при реалізації ними функцій у сфері зовнішніх зносин.

Певними обсягами компетенції у сфері СЗППБ наділені також *Комісія ЄС і Європейський парламент*.

Стосовно Комісії ЄС, то, з одного боку, якщо брати до уваги положення окремого розділу Договору про ЄС, щодо СЗППБ, то вона згадується не дуже часто, в основному стосовно діяльності Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки, який одночасно є заступником голови Комісії, але, з іншого боку, Комісія наділена більш значними повноваженнями у сфері зовнішньої політики через призму положень Договору про функціонування ЄС (переговори щодо укладення міжнародних договорів, представництва ЄС у міждержавних організаціях тощо).

Зокрема, в контексті, положень, що стосуються СЗППБ, то за підтримки з боку Комісії Високий представник з зовнішніх справ і політики безпеки Союзу та кожна держава-член можуть вносити на розгляд Ради ЄС будь-яке питання, яке стосується СЗППБ і можуть передавати на її розгляд, відповідно, ініціативи та пропозиції. Певним чином, стосується СЗППБ діяльність Комісії на виконання у цій сфері бюджету Європейського союзу.

Згідно із положеннями Договору про ЄС, компетенція Європейського парламенту теж у сфері СЗППБ є досить обмеженою. Зазначається, що Високий представник з зовнішніх справ і політики безпеки регулярно консультується з Європейським парламентом з головних аспектів і основоположних пріоритетів СЗППБ та СПБО, а також інформує його, щодо шляхів розвитку цих політик. Високий представник слідкує за тим, щоб думка Європейського парламенту належним чином бралася до уваги, і його спеціальні представники можуть залучатися до інформування Європейського парламенту (ст. 36 Договору про ЄС).

У цій же статті вказано, що Європейський парламент може звертатися з питаннями чи формулювати рекомендації на адресу Ради і Високого представника. Двічі на рік в Європейському парламенті повинні організовуватися дискусії щодо прогресу,

досягнутому у здійсненні спільної зовнішньої політики і політики безпеки, включаючи і спільну політику безпеки і оборони.

Європейський парламент теж здійснює певний вплив на СЗППБ через контроль над бюджетом ЄС (оскільки з бюджету ЄС фінансується частина видатків на СЗППБ).

Лісабонські договори значною мірою обмежили юрисдикцію *Суду Європейського союзу* в сфері СЗППБ, у порівнянні з іншими сферами компетенції ЄС.

Згідно зі ст. 24 Договору про ЄС Суд Європейського союзу не має юрисдикції щодо положень, які стосуються сфери СЗППБ, за винятком юрисдикції щодо контролю за дотриманням ст. 40 цього Договору та контролю за законністю певних рішень, передбачених у другому абзаці ст. 275 Договору про функціонування ЄС.

У першому випадку мова йде про те, що реалізація спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС не може впливати на застосування процедур і межі повноважень інститутів в інших сферах компетенції ЄС, зокрема, передбачених відповідними статтями 3–6 Договору про функціонування ЄС, і, навпаки, реалізація цих політик не впливає на застосування процедур і відповідні повноваження інститутів, встановлених для реалізації повноважень Союзу у сфері СЗППБ (ст. 40 Договору про ЄС).

Стосовно другого випадку поширення юрисдикції Суду ЄС на сферу СЗППБ, то він має юрисдикцію виносити рішення за позовами фізичних і юридичних осіб, щодо актів, адресатами яких вони є, чи які мають пряме і безпосереднє відношення до них, а також щодо актів, які прямо їх стосуються і не вимагають заходів з імплементації, або якими передбачається проти них застосування будь-яких обмежувальних заходів (статті 263, 275 Договору про функціонування ЄС).

Крім цих положень Договорів, які чітко передбачають поширення компетенції Суду ЄС на сферу СЗППБ, можна стверджувати також, що згідно з ч. 11 ст. 218 Договору про функціонування ЄС, яка стосується укладення міжнародних договорів, держава-член, Європейський парламент, Рада чи Комісія можуть отримати висновок Суду щодо відповідності передбачуваної угоди

Договорам, зокрема, якщо ця міжнародна угода регулює питання у сфері СЗППБ. І у разі негативного висновку Суду ця угода може набути чинності лише тільки тоді, коли до неї будуть внесені зміни, чи буде зроблений перегляд договорів.

Крім того, наприклад, рішенням Суду у справі T-174/95 Svenska Journalistförbundet v. Council [1998] було поширено дію норм і принципів права ЄС, щодо прозорості і доступу до документів Ради ЄС, на ті з них, які прийняті у сфері СЗППБ, звичайно із урахування дотримання військової таємниці.

В інституційній системі СЗППБ, крім згаданих вище, функціонує ще низка спеціальних органів, створених для ефективнішої реалізації цілей і завдань Європейського союзу в згаданій сфері.

Комітет з питань політики і безпеки, як орган у сфері СЗППБ під такою назвою був включений в Договір про ЄС Ніццьким договором (попередня назва – Політичний комітет). Він діє на підставі ст. 38 Договору про ЄС та Рішення Ради ЄС 2001/78 від 22 січня 2001 р.

Функції і завдання цього органу є досить важливими. Варто згадати про те, що суттєву роль в організації діяльності ради ЄС відіграє Комітет постійних представників – КОРЕПЕР, який складається з послів держав-членів при ЄС (КОРЕПЕР II) та їхніх заступників при ЄС (КОРЕПЕР I). Саме під час нарад обох комітетів готують засідання Ради ЄС, досягають згоди, щодо більшості нормативних актів, які в подальшому приймає Рада, координують діяльність численних груп експертів. Саме такі функції у сфері СЗППБ і виконував Політичний комітет, який формально був самостійним органом. Подібним чином ситуацію на сьогодні врегульовано Лісабонськими договорами.

Згідно зі ст. 38 Договору про Європейський союз, Комітет з питань політики і безпеки, не порушуючи вимог ст. 240 Договору про функціонування Європейського союзу (щодо діяльності окремого Комітету у складі постійних представників урядів держав-членів), слідкує за міжнародною ситуацією у сферах, що стосуються СЗППБ, а

також сприяє визначенню політики шляхом підготовки висновків для Ради на її прохання, на прохання Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки чи за власною ініціативою. Комітет також стежить за процесом реалізації узгодженої політики, не зменшуючи при цьому повноважень Високого представника.

Важливо, що у межах СЗППБ Комітет з питань політики і безпеки під відповідальністю Ради ЄС і Високого представника здійснює політичний контроль і стратегічне керування операціями з врегулювання криз, згаданих, зокрема, у ст. 49 цього ж Договору. Мова йде про те, що Комітет у тісному і постійному контакті з Високим представником Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки під керівництвом Ради забезпечує координацію цивільних і військових аспектів цих місій (так званих "Петерсберзьких місій").

Власне, з метою і на період здійснення таких операцій з врегулювання криз, Рада ЄС може уповноважити Комітет ухвалювати відповідні рішення стосовно політичного контролю за операцією і стратегічного керівництва нею. Засідання в рамках Комітету відбуваються на рівні високих урядовців держав-членів ЄС у ранзі послів, в основному, двічі на тиждень. Комітетом створено три допоміжних органи: Групи з політичних і військових питань, Комітет з питань цивільних аспектів управління кризами і так звана "група Ніколаїдес", яка готує засідання Комітету.

Підрозділ стратегічного планування і раннього попередження створений ще на підставі Декларації шостої до Амстердамського договору в рамках апарату та під керівництвом Високого представника Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки, зокрема, для узгодження діяльності інших інститутів Союзу у формуванні зовнішньої політики. До його компетенції належить формування мережі отримання і опрацювання інформації від усіх структур ЄС та проведення самостійного політичного планування можливих стратегічних дій ЄС у сфері СЗППБ.

У рамках Комітету з питань політики і безпеки діє **Комітет європейських кореспондентів**, до якого входять визначені працівники міністерств закордонних справ

держав-членів ЄС, відповідальні за обмін інформацією між державами-членами, Генеральним Секретаріатом Ради ЄС, Комісією і дипломатичними представництвами держав-членів.

Військовий комітет та Військовий штаб створено рішеннями Ради ЄС 2001/79 від 22 січня 2001 р. "Про заснування Військового комітету Європейського союзу" та "Про заснування Військового штабу Європейського союзу" для керування силами швидкого реагування.

У рамках СЗППБ створено також ряд допоміжних агенцій, які, головним чином, сприяють реалізації цілей і завдань спільної політики безпеки і оборони.

Агенція у сфері розвитку оборонних потенціалів, наукових досліджень, закупівель і озброєнь (Європейська оборонна агенція) створена рішенням Ради ЄС 2004/551 від 12 липня 2004 р.

Стаття 42 Договору про ЄС одним із головних завдань Європейської оборонної агенції називає поліпшення військових потенціалів держав-членів ЄС. З цією метою, вона встановлює оперативні вимоги, сприяє заходам для їхнього задоволення, робить внесок у визначення та реалізацію будь-яких заходів, корисних для посилення промислової і технологічної бази оборонного сектора, бере участь у розробці європейської політики стосовно потенціалів і озброєнь та допомагає Раді оцінювати ступінь поліпшення військових потенціалів.

Сателітарний центр Європейського союзу, створений рішенням Ради ЄС 2001/55 від 20 липня 2004 р., став істотним елементом розвитку спільної політики безпеки і оборони ЄС, зокрема, для моніторингу кризових ситуацій. Зокрема, позитивний досвід його функціонування був відзначений під час сприяння операціям ЄС на Балканах та у спільних заходах з ООН.

Інститут безпекових студій ЄС, створений згідно з рішенням Ради ЄС 2001/554 від 20 липня 2001 р. з осередком у Парижі з метою проведення досліджень, обміну

науковими досягненнями та підготовки експертних висновків для інших інститутів ЄС у сфері європейської безпеки.

Операційний центр ЄС діє в системі Військового штабу ЄС і сприяє можливостям ЄС у сфері планування і забезпечення військових операцій.

І, нарешті, важливо відзначити, створений рішенням Ради ЄС 2004/197 від 23 лютого 2004 р. особливий механізм, який передбачає управління використанням спільних коштів операцій Європейського союзу, що мають вплив на військові і оборонні питання, т. зв. "Атена" (Athena). Цей механізм створено для розпорядження коштами на покриття спільних витрат на відповідні військові чи оборонні місії. Атена застосовується в рамках спеціального комітету, до якого входять представники держав, які вносять фінансові кошти для реалізації цієї операції.

Таким чином, попри сформований досить складний інституційний механізм СЗППБ, можна стверджувати, що головне значення в процесі функціонування і прийняття рішень у цій сфері мають: Європейська Рада, Рада Європейського союзу та Високий представник Союзу з зовнішніх справ і політики безпеки із Європейською службою зовнішньополітичної діяльності.

*Шнирков О.І.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Керівник Центру досконалості Жана Моне,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

БРЕКСИТ ЯК ДУАЛІСТИЧНА ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ МІЖ ЄС ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЄЮ

Погоджена у жовтні 2019р. представниками ЄС та Великобританії угода про Брексит є результатом пошуку компромісів, і тому її зміст не є однозначний з точки зору визначення характеру економічної інтеграції та дезінтеграції двох сторін [1].

По-перше, Великобританія формально залишає митний союз ЄС, що є ознакою економічної дезінтеграції. Де-юре митний кордон встановлюється між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, однак де-факто – між Великобританією та островом Ірландія з пунктами входу та перевірки товарів у Північну Ірландію. Фізичні пункти митної інфраструктури між Північною Ірландією та Республікою Ірландія відсутні. Пункти входу та перевірки товарів контролюються представниками Великобританії, але ЄС має право мати своїх офіційних представників, які можуть вимагати додатковий митний контроль в окремих випадках від представників Великобританії на цих пунктах. При цьому товари з Великобританії до Північної Ірландії митом не обкладаються, але товари обкладаються митом, якщо існує ризик їх подальшого транспортування в ЄС. Таким чином формується гібридний митний союз між ЄС та, щонайменше, частиною Великобританії.

По-друге, Спільний комітет визначає обсяги державної допомоги північноірландським фермерам Урядом Великобританії на основі сучасних обсягів допомоги, яку вони отримують у межах Спільної сільськогосподарської політики ЄС. ЄС, таким чином, зберігає можливість впливу на кількісні параметри державної допомоги в аграрному секторі Північної Ірландії, отже окремі елементи комунітарної політики ЄС в цій сфері зберігаються і в частині Великобританії. Це, у свою чергу, впливатиме на таку допомогу і в інших частинах Великобританії, оскільки обмеження на торгівлю між Північною Ірландією та рештою Великобританії, звичайно, не встановлюються.

По-третє, Північна Ірландія та Республіка Ірландія у межах острова формують «регуляторну зону острова», яка передбачає розвиток технічних та фітосанітарних вимог на основі правил Єдиного ринку ЄС. Але єдині технічні та фітосанітарні вимоги є одними з основних характеристик Єдиного внутрішнього ринку ЄС.

По-четверте, податок на додану вартість у Північній Ірландії буде взиматися лише на товари (але не на послуги) за правилами ЄС, що також містить можливість диференціації податкового середовища Великобританії, однак не віддаляє його суттєво від правил Союзу.

По-п'яте, досягнуті домовленості мають постійно підтверджуватися Асамблеєю Північної Ірландії, яка голосуватиме перший раз за збереження відповідного економічного режиму у 2025р. (проста більшість - на 4 роки, перехресна підтримка спільнот – на 8 років (більше 50% юніоністів та націоналістів або більше 40% від кожної партії та 60% всіх членів Асамблеї)). Це також свідчить про дуалістичний та компромісний характер домовленостей, який передбачає можливість їх перегляду та є іншою формулою “backstop plan”, який, у свою чергу, формально скасовується.

По-шосте, у політичній декларації, яка, однак, не має зобов'язуючого змісту, ЄС та Великобританія домовились у майбутньому створити зону вільної торгівлі. Вихід Великобританії з економічного союзу, спільного ринку, митного союзу ЄС створює нові

можливості до переходу до іншої форми економічної інтеграції між ними – зони вільної торгівлі, диференціація змісту якої у сучасних міжнародних економічних відносинах є значною. Крім того, Великобританія та ЄС погодилися підтримувати високі стандарти у сфері державної допомоги, конкуренції, соціальних стандартів та зайнятості, захисту довкілля, зміни клімату та інших відповідних сферах («level playing field»), що в принципі, не повинно призвести до значної диференціації внутрішнього економічного середовища двох сторін.

Таким чином, модель Брекситу, про яку домовлено у жовтні 2019р., не є формою повної та жорсткої дезінтеграції Великобританії з ЄС. Фактично вона передбачає формування гібридного митного союзу ЄС та Великобританії з окремими елементами спільного ринку та економічного союзу та зберігає передумови можливого відновлення процесів двосторонньої економічної інтеграції, але на більш низькому рівні.

1. Full text of the latest Brexit deal. - Режим доступу:

<https://edition.cnn.com/2019/10/17/uk/brexit-deal-full-text-gbr-intl/index.html>

Комарова Т.В. Агентство Європейського Союзу з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA): загальна характеристика

*Комарова Т. В.,
доктор юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

АГЕНТСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З МЕРЕЖЕВОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ (ENISA): ЗАГАЛЬНА ХАРАКТРИСТИКА

Аналіз теоретичних, а також практичних питань, пов'язаних із політикою національної безпеки є вкрай актуальним в контексті викликів, які виникають перед державами у XXI сторіччі. Проблеми мережевої та інформаційної безпеки стали одними з ключових у гарантуванні національної безпеки сучасних країн. Загрози державному суверенітету на сучасному етапі перестали бути суто класичними та полягати лише у застосуванні військової сили, натомість більш актуальними стають питання гібридних війн та кібератак. Кіберпростір вже визнано новим оперативним простором, зазіхання на котрий дорівнюється до зазіхання на земні, повітряні, морські території тощо, а кібероперації – складовою гібридної війни. Україна не стала виключенням щодо загроз мережевої та інформаційної безпеки, які значно активізували роботу по зміцненню безпекової складової в електронній діяльності держави. У цьому контексті Україна показує зацікавленість у поглибленні зв'язків щодо протистояння викликам у кібербезпеці із Європейським Союзом, який має доволі потужні організаційні та правові заходи по забезпеченню цієї складовою державної безпеки. Європейський Союз наряду

із державами-членами наділений повноваженнями у безпековій сфері, що було оформлено у якості Спільної зовнішньої політики і політики безпеки [див.: 1].

Провідну роль в організаційному забезпеченні кібербезпеки в ЄС відіграє Агентство Європейського Союзу з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), яке було створено у 2004 р. Регламентом 460/2004 Європейського Парламенту та Ради ЄС [2]. З того часу ENISA стало центром знань з питань кібербезпеки в силу його незалежності, науково-технічної якості наданих консультацій та допомоги, прозорості його операційних процедур, методів роботи.

Агентство активно впливає на політику кібербезпеки, надаючи підтримку державам-членам, а також зацікавленим особам у реагуванні на масштабні кіберінциденти, в яких задіяні декілька держав-членів ЄС. Така активна робота сприяє належному функціонуванню цифрового ринку ЄС, а також держав-членів Європейської асоціації вільної торгівлі (Ісландії, Норвегії, Ліхтенштейну), які беруть участь у роботі Агентства з 2005 р.

Регламентация діяльності та мандату ENISA здійснюється Регламентом 2019/881 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 17 квітня 2019 р. про ENISA та про кібербезкову сертифікацію комунікаційних технологій, який ще більше посилив роль ENISA у формуванні практики реагування на кіберзагрози [3].

Головним завданням ENISA є досягнення "високого загального рівня кібербезпеки в усьому Союзі, в тому числі шляхом активної підтримки держав-членів, установ, органів, офісів та агентств Союзу у покращенні кібербезпеки установ, органів, офісів та агентств Союзу, а також для інших зацікавлених сторін" [4].

Агентство тісно співпрацює з державами-членами та приватним сектором для надання консультацій та рішень, а також покращення їх можливостей. Ця підтримка включає, серед іншого: загальноєвропейські справи з кібербезпеки, розробка та оцінка національних стратегій кібербезпеки, співпраця та розбудова потенціалу Комп'ютерної команди реагування на надзвичайні ситуації, дослідження щодо інтелектуальної

інфраструктури, вирішення питань захисту даних, технологій підвищення конфіденційності, виявлення ландшафту кіберзагроз тощо. Важливим є те, що на ENISA покладається завдання по підготовці "Європейської кібербезкової схеми сертифікації", яка слугує основою для сертифікації продукції, процесів та послуг, що підтримують Єдиний цифровий ринок ЄС.

Крім того, ENISA відіграє значну роль в ефективній імplementації державами-членами ЄС Директиви ЄС 2016/1148 щодо заходів по безпеці мережі та інформаційних систем в ЄС, яка стала першим актом у ЄС щодо захисту інтернет простору [5]. Так, у п. 36 Преамбули Директиви зазначається, що ENISA має допомагати державам-членам та Комісії шляхом надання експертних знань, тоді як і держави-члени, і Комісія повинні мати можливість консультиватися з ENISA. Відповідно до п. 69 Комісія має проконсультиватися з ENISA під час прийняття актів по реалізації політики у відповідній сфері. Тож можна із впевненістю констатувати зростаючу роль Агентства у формуванні цифрової політики ЄС.

Відповідно до вищезгаданих положень ENISA видала для постачальників цифрових послуг звіт, щоб допомогти державам-членам у їх намаганнях забезпечити спільний підхід щодо мінімальних заходів цифрової безпеки [6]. Цілями звіту є визначення загальної стандартів для постачальників цифрових послуг, щоб описати різні рівні складності у реалізації цілей безпеки, а також зіставити цілі безпеки з відомими галузевими стандартами, національними рамками та схемами сертифікації.

Проблематичним з моменту створення ENISA було те, що воно було єдиним агентством ЄС, яке мало строковий мандат. Як зазначено в Пояснювальному меморандумі до Регламенту 2019/881, це обмежує його здатність розробляти довгострокове бачення та підтримувати зацікавлених сторін у сталому розвитку. З нашої точки зору, строковий мандат Агентства суперечив положенням Директиви 2016/1148, яка доручає ENISA виконувати завдання без кінцевої дати. У відповідь на цю неузгодженість Європейський Парламент, Рада та Комісія у 2018 р. погодили рішення

про постійний мандат. Відповідно ENISA було надано постійний мандат, що забезпечило правову визначеність та сталий розвиток політики цифрової безпеки в ЄС. Така реформа у поєднанні із загальною системою кібербезпекової сертифікації ЄС стала кращим варіантом для того, щоб реалізовувати цілі ЄС у кібербезпеці.

На останньому засіданні Комітету асоціації Україна - ЄС, що відбулося 5 листопада 2019 р., сторона ЄС висловила зацікавленість у започаткуванні регулярного двостороннього діалогу з питань кібербезпеки, а також у дослідженні гібридних ризиків для України.

Для України принциповим є те, що на підставі ст. 12 Регламенту 2019/881 ENISA сприяє зусиллям Союзу щодо співпраці з третіми країнами та міжнародними організаціями у рамках відповідного міжнародного співробітництва для сприяння міжнародному співробітництву з питань, пов'язаних з кібербезпекою, шляхом: залучення в якості спостерігача до організації міжнародних навчань та аналізу; сприяючи обміну найкращими практиками (на звернення Комісії); надаючи експертизу (на вимогу Комісії); надання консультацій з питань, що стосуються угод про взаємне визнання сертифікатів кібербезпеки з третіми країнами. Тож це положення закладає можливість долучення до посилення кібербезпекової політики України.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція і стратегія розвитку / Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк // Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки : зб. наук. ст. за матеріалами III Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, м. Харків, 3 листоп. 2017 р. : у 2 ч. – Харків, 2017. – Ч. 1. – С. 3–9.
2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004R0460>
3. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32019R0881>
4. Article 3(1) of ENISA Regulation (EU) No 2019/881

5. Markopoulou D., Papakonstantinou V., Hert P. The new EU cybersecurity framework: The NIS Directive, ENISA's role and the General Data Protection Regulation // Computer Law & Security Review. Vol. 35, Issue 6.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364919300512>
6. <https://www.ENISA.europa.eu/publications/minimum-security-measures-for-digital-service-providers>

*Чугасєв О. А.,
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СИНХРОННІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Синхронність економічних циклів, з одного боку, є одним з індикаторів взаємопов'язаності економік та їх реальної інтеграції. З іншого боку, вона є однією з передумов для поглиблення інтеграції, а саме формування та функціонування валютного союзу. Як вказують Е. Хайн і А. Тругер без синхронності економічних циклів єдина монетарна політика може вплинути негативно на частину країн-членів валютного союзу [1].

У цьому дослідженні ми маємо на меті визначити рівень синхронності економічних циклів між ЄС та країнами / територіями Європи. Для цього ми розрахували коефіцієнти кореляції між темпами економічного зростання в різні періоди часу. Перший розглянутий період (2000-2018 рр.) характеризує сучасний період. Як видно з табл. 1, особливо високосинхронізованими з всією економікою ЄС є майже всі старі країни-члени ЄС (крім Ірландії та Греції). Серед нових країн-членів найбільше синхронні з ЄС цикли в Чеській республіці і Словенії. Серед нечленів ЄС найбільша

синхронність в Чорногорії та країн ЄАВТ, найменша в Косово, Білорусі, Азербайджану і Вірменії (див. табл.2).

Таблиця 1. Кореляція між економічним зростанням в ЄС і країнах-членах.

Країна	2000- 2018	1980- 1988	1990- 1998	1999- 2007	2010- 2018
Бельгія	0,89	0,61	0,86	0,75	0,80
Франція	0,94	0,67	0,89	0,87	0,74
Німеччина	0,85	0,87	0,31	0,94	0,61
Італія	0,96	0,80	0,89	0,87	0,96
Люксембург	0,82	0,79	0,03	0,76	0,43
Нідерланди	0,93	0,92	0,85	0,88	0,96
Данія	0,91	0,14	0,72	0,79	0,91
Ірландія	0,57	0,13	0,83	0,52	0,53
Великобританія	0,84	0,80	0,50	0,01	0,20
Греція	0,52	0,60	0,80	0,00	0,55
Португалія	0,79	0,15	0,54	0,78	0,88
Іспанія	0,83	0,88	0,91	0,77	0,87
Австрія	0,92	0,16	0,57	0,88	0,65
Фінляндія	0,95	0,49	0,76	0,94	0,73
Швеція	0,88	-0,27	0,90	0,82	0,71
Кіпр	0,68	0,54	0,39	0,86	0,83
Мальта	0,44			-0,09	0,50
Чеська республіка	0,90			0,44	0,93
Угорщина	0,80	-0,31	0,54	-0,31	0,72
Польща	0,49	0,82	0,25	0,69	0,83

Словацька республіка	0,73			0,03	0,76
Словенія	0,91			0,62	0,92
Естонія	0,85			0,14	0,33
Латвія	0,77			0,01	-0,05
Литва	0,77			-0,30	-0,18
Болгарія	0,77	-0,49	0,78	-0,01	0,86
Румунія	0,60	-0,20	0,20	0,12	0,20
Хорватія	0,80			-0,26	0,71
В середньому – старі країни-члени (ЄС-15)	0,84	0,52	0,69	0,71	0,70
В середньому – нові країни-члени	0,73			0,15	0,57

Джерело: розраховано автором за даними [2].

Маємо відзначити, що суттєві показники синхронності циклів майже всіх країн Європи з ЄС пов'язані значною мірою із впливом світової економічної кризи 2008-09 рр. Це був екстремальний випадок, тому при аналізі динаміки синхронності ми виокремили чотири дев'ятирічні періоди, з яких виключений період зазначеної світової кризи. Як і очікувалося, в спокійні періоди синхронність циклів є в багатьох випадках меншою.

Таблиця 2. Кореляція між економічним зростанням в ЄС і в інших країнах Європи.

Country Group Name	2000-2018	1980-1988	1990-1998	1999-2007	2010-2018
Ісландія	0,74	-0,07	0,57	0,61	0,19
Норвегія	0,75	0,02	0,33	0,68	-0,20
Швейцарія	0,81	0,32	0,70	0,89	0,41
Албанія	0,37	-0,65	0,16	0,28	0,74
Боснія і Герцеговина	0,63			0,32	0,63

Косово	0,20			0,22	0,34
Чорногорія	0,80			0,86	0,74
Сербія	0,59			-0,10	0,30
Туреччина	0,47	0,27	-0,21	0,04	-0,03
Грузія	0,56			-0,20	-0,21
Молдова	0,49			-0,56	0,05
Україна	0,65			-0,02	-0,05
Вірменія	0,68			-0,49	-0,20
Азербайджан	0,20			0,31	-0,44
Білорусь	0,35			0,20	-0,03
Росія	0,69			0,74	-0,34
В середньому – країни Європи за межами ЄС	0,56			0,24	0,12

Джерело: розраховано автором за даними [2].

Вже у 1980-х рр. висока синхронність була характерна для початкових країн-членів. Частина країн, що приєдналися у 1970-80-х рр. (Данія, Ірландія, Португалія) набули високої синхронності тільки з 1990-х рр., тобто з часовим лагом. Те ж стосується нових країн-членів у зазначене десятиліття (Австрія, Швеція, Фінляндія). У 1990-х рр. тимчасовий період низької синхронності мали Люксембург і Німеччина, можливо з урахуванням реінтеграції Східної Німеччини.

Греція була тимчасово розсинхронізована з ЄС на початку 2000-х рр., що могло стати одним з факторів глибини фінансової кризи: в умовах асинхронності єдина монетарна політика орієнтувалася на економіку єврозони в цілому і могла не відповідати діловим циклам конкретно Греції. Цікавою закономірністю стало і зниження кореляції темпів економічного зростання у Великобританії з ЄС з 2000-х рр., що може відображати послаблення рівня реальної інтеграції з ЄС і відповідно передумови для проблеми

Брексіту. Нові країни члени з 2004 р., набули високої синхронності переважно тільки після приєднання до ЄС, крім Румунії та країн Балтії, які в спокійні періоди досі слабо синхронізовані з ЄС.

Країни ЄАВТ були помітно синхронізовані з ЄС у 1990-і – на початку 2000-х рр. Норвегія є особливим випадком як експортер енергоносіїв. Частина західнобалканських країн набули високої синхронізації з ЄС після кризи 2008-09 рр. і без фактичного членства. Більшість же країн-нечленів не стали синхронізовані з ЄС у спокійні періоди. Це стосується і України, але маємо зазначити, що інституційний якор у формі Угоди про асоціацію запрацював тільки відносно нещодавно. Росія була синхронізованою з ЄС на початку 2000-х рр. але після кризи як й Азербайджан, також експортер енергоносіїв, стали розвиватися асинхронно з ЄС.

Таким чином, більшість країн-членів (крім Великобританії, країн Балтії та Румунії) на сьогодні мають високосинхронізовані ділові цикли з економікою всього ЄС, що є одним з факторів ефективності єврозони. Важливими факторами синхронізації є набуття членства в ЄС, а також кризові процеси (і для країн нечленів). В спокійні часи більшість країн-нечленів мають економічну динаміку, яка слабо пов'язана з ЄС, хоча статус країни-кандидата частково змінює цю ситуацію. Найбільш асинхроно з ЄС у посткризовий період розвиваються країни, що суттєво залежать від експорту енергоносіїв. Відповідно передумови для функціонування європейського валютного союзу або подальшої євроізації наявні передусім серед країн-членів ЄС і частини країн-кандидатів.

Список використаних джерел:

1. Hein E., Truger A. Macroeconomic Co-ordination as an Economic Policy Concept – Opportunities and Obstacles in the EMU : Discussion Paper № 125. The Institute of Economic and Social Research (WSI), Hans-Böckler-Foundation, 2004. 35 p.

2. World Economic Outlook Databases. October 2019 / International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/02/weodata/index.aspx> (дата звернення: 10.11.2019).

*Solovieva Alina,
Doctor of Law,
Associate Professor,
Head of the Department of International Law and Comparative Law
International University of Kyiv*

TO THE QUESTION OF REFORMATTING THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

The European Union (EU), as a supranational organization, was officially formed in 1992 after the signing of the Maastricht Treaty. At the same time, it is clear that long before its signing, the very idea of a single community of European countries was already being realized, albeit under other names. However, initially only a small part of all European states was part of the EU. Some analysts suggest that in the near future, new states will join the 28 countries that have already joined the EU by 2013. So, back in 2012, Serbia received the status of a candidate for membership in the European Union and, according to some experts in the field of international relations, could soon replenish the number of participating countries.

The 21st century puts us face to face with an interesting paradox: in order to maintain their international weight and influence in the new historical conditions, states aspiring to take leading roles in regional and global governance need not to take a traditional position on national sovereignty, but, on the contrary, strive to become the core of an integration association, albeit by delegating part of its sovereignty to supranational structures. Germany is

a prime example of how integration can be used to return to the category of regional centres of influence.

Vivien A. Schmidt is Jean Monnet Professor of European Integration at Boston University. Her recent books include *Policy Change and Discourse in Europe*, coedited with C. Radaelli (2005), and *The Futures of European Capitalism* (2002). Her forthcoming book *Democracy in Europe: The EU and National Politics* (2006) explores the impact of the European integration on national democracies. Europeanization has brought radical change to the governance practices of all European Union (EU) member states, and these practices have clashed with traditional ideas about democracy. The degree to which EU member states have been affected is largely a matter of institutional fit¹.

The important political impetus for a decision on the future format of European integration and the EU were acquired from different political statements of the recent period. Among them are the political priorities indicated by Jean-Claude Juncker, President of the European Commission, in his 2018 “State of the Union” address. Another breaking pro-European initiative was put forward by Emmanuel Macron, President of France, in his speeches at the Sorbonne University (26 September 2017) and the European Parliament (17 April 2018). Finally, the leaders of France and Germany outlined a set of priorities in the Mezeberg Declaration dated 19 June 2018. However, the practical feasibility of implementing these approaches are not unquestionable. In particular, they do not take into account that the creation of an increasing number of new regulatory institutions at a community level does not guarantee improvements in their regulatory efficiency. They do not pay attention to the excessive complexity, and hence the vulnerability of the European regulatory system which requires a significant “unloading” of the European agenda to make it functionally more suitable for effective community regulation.

¹ Vivien A. Schmidt *Democracy in Europe: The Impact of European Integration*. URL: <https://www.jstor.org/stable/3688179?seq=1> (02.11.2019)

In this regard, it becomes clear that the stability of the development of the European Union is a controversial fact. As mentioned above, not all European countries see the need for regional integration. Meanwhile, the authority of such a strong player as the EU should not be underestimated. Even if by 2020 it begins to lose its members, its influence in the international arena is still great.

*Бігняк О. В.,
доктор юридичних наук, професор,
завідуючий кафедрою міжнародного і європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Після підписання Договору про Асоціацію з ЄС Україна підтвердила свою приналежність до Європи, визнає та приймає європейських цінностей та інституцій, однією з найважливіших поміж яких є приватне право, котре захист майнових і немайнових прав громадян ставить на перше місце. Зміни до законодавства, зокрема, до Цивільного процесуального кодексу України стали практичним кроком на цьому шляху і тому після 15 грудня 2015 року перед українськими судами постало актуальне питання щодо застосування Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) як джерела права при вирішенні справ в суді. Саме тому на сьогоднішній день надзвичайно актуальним стало дослідження правотлумачної та правозастосовної практики Європейського суду з прав людини як своєрідного еталону в національній правозастосовній практиці при здійсненні судочинства.

Найбільш детально захист права власності регламентується в регіональних міжнародно-правових актах, таких, зокрема, як Протокол 1 до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року (далі – ЄКПЛ),

Американська конвенція про права людини 1969 р., Африканська Хартія прав людини і народів 1981 року та ін. Наразі загально визнаним фактом є те, що Протокол 1 до ЄКПЛ серед інших міжнародних договорів являє собою найбільш ефективну модель захисту прав людини на регіональному (європейському) рівні.

Актуальність даної проблематики обумовлюється також збільшенням кількості звернень громадян України до Європейського Суду з прав людини в контексті захисту порушеного права власності, передбаченого ст.1 Протоколу 1 до ЄКПЛ. Наразі суттєва кількість скарг українських громадян та юридичних осіб до ЄСПЛ стосуються, власне, порушення права власності на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей та території Автономної Республіки Крим і міста Севастополь. Членство України в Раді Європи обумовлює необхідність подальшої національної імплементації в вітчизняне законодавство і практику конвенційної норми щодо захисту права власності [1, с. 2]

Право на захист власності викладено у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів»[2].

Аналізуючи практику Європейського суду у контексті Європейської конвенції, О.А. Мірошніченко робить висновок про те, що розуміння «власності», «майна» постійно розширюється. Цьому безумовно сприяє позиція Європейського суду, який постійно повторює, що «власність» у розумінні Конвенції та Протоколу до неї – це автономне явище, яке жодним чином не пов'язане із національним його розумінням та має тлумачення незалежне від національного. Як свідчить аналіз практики застосування

ст. 1 Першого Протоколу Європейської конвенції до майна, крім рухомих і нерухомих речей, відносяться:

- позови про відшкодування збитків за внутрішнім законодавством
- право на пенсію (якщо протягом якогось періоду робилися внески до пенсійного фонду або інші соціальні внески)
- акції компанії (пояснення Європейського суду у скаргах № 8588/79 та № 8589/79 «Бреймлід і Мальстром проти Швеції»)
- господарські інтереси, пов'язані з управлінням бізнесом, а також управління клієнтурою (ділова репутація, нематеріальні активи тощо) клієнти компанії (завдяки власній праці була створена клієнтська база компанії, яка є активом, відповідно є «майном» в сенсі ст. 1)
- законні розрахунки щодо настання певних обставин
- рішення арбітражного органу в зв'язку зі спором.

Таким чином, концепція «майна» в сенсі ст. 1 Протоколу не означає виключно володіння речовими об'єктами. Так, окремі права та інтереси, які складають активи, також можуть вважатися «речовими правами» [3, с.372].

Отже, Конвенція в ст. 1 Першого протоколу, практично в єдиному приписі, що стосується майна, об'єднує всі права фізичної або юридичної особи, які містять у собі майнову цінність. На відміну від традиційного розуміння інституту права власності, характерного для України, як і в цілому для держав континентальної системи права, ЄСПЛ тлумачить поняття «майно» набагато ширше й у контексті ст. 1 Першого протоколу під «майном» розуміє не тільки «наявне майно», але й цілу низку інтересів економічного характеру (активи).

Цікавими в цьому контексті є кілька справ, в яких Комісія і Суд визначили зміст поняття «майно» за статтею 1 Протоколу № 1. У справі Меллахер та інші проти Австрії (1989) заявник стверджував, що право одержувати орендну плату за угодою про оренду є правом на власність, яке відрізняється від права на використання власності. Суд не

погодився з цим, звернувши увагу на те, що право укладати угоди на оренду є складовою частиною права використання нерухомого майна і, таким чином, є аспектом права на володіння цією власністю. Далі Суд визнав, що введення Австрією контролю за орендною платою належало до меж її розсуду, і, таким чином, порушення права на власність не було.

У кількох заявах йшлося про те, що різного типу дозволи з точки зору осіб, яким було надано такі дозволи, розцінювались як власність згідно зі статтею 1 Протоколу № 1. Комісія та Суд погодилися з тим, що дозволи є власністю за змістом статті 1 Протоколу № 1, але разом з тим зазначили, що держава надає дозвіл на певних умовах, і якщо власник порушує ці умови, то держава може не надати новий або анулювати вже виданий дозвіл [4].

При розгляді Європейським судом з прав людини справ, у яких йдеться про порушення норм ст. 1 Першого Протоколу, Суд виходить з аналізу трьох частин норми у їх сукупності: 1) принцип мирного володіння майном; 2) порушення такого принципу; 3) контроль за здійсненням права на мирне володіння майном [5; с. 92].

Окремої уваги заслуговує термін «мирне володіння» [6]. Тлумачення цього положення як захисту права власності було здійснено Європейським судом з прав людини у справі Маркс проти Бельгії, в якому суд зазначив: «Визнаючи, що кожен має право мирно володіти своїм майном, ст. 1 у своїй суті забезпечує право власності».

Порушенням такого «мирного володіння», яке належить фізичним та юридичним особам, є, по суті, будь-яке втручання у право власності зазначених осіб. Саме таке втручання може мати форму позбавлення можливості використовувати об'єкти, які належать на праві власності зазначеним особам, ненадання передбачених у законодавстві дозволів, інших форм перешкоджання реалізації права власності [7; с. 20].

Принцип мирного володіння для держави означає не лише обов'язок утримуватися від дій, що можуть призвести до втручання у право особи на мирне володіння майном, а й певних дій, які необхідні та є умовами мирного володіння майном, що випливає з того,

що держава зобов'язана гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I Конвенції [5; с. 93].

Розглядаючи заяви про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції Суд розглядав справи, в яких заявників фактично позбавляли майна шляхом експропріації та/або націоналізації, але й зі справами, в яких таке позбавлення було визнано ним *de facto*. Так, у справі Спорронг і Льоннрот проти Швеції (справедлива сатисфакція) йшлося про формальне обмеження реалізації права власності без позбавлення власників правового титулу, що призвело до порушення статті 1 Першого Протоколу. У даній справі Європейський суд з прав людини дійшов висновку про те, що рішення має бути засноване не лише на формальному підході, але й на всебічному та повному дослідженні фактичних обставин справи, які могли б свідчити про фактичне позбавлення особи належного їй права власності.

Суд нагадує, що втручання в право на мирне володіння майном повинне здійснюватися з дотриманням «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи. Зокрема, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, якої прагнуть досягти шляхом ужиття будь-якого заходу для позбавлення особи її власності (див. рішення у справі «Прессос компанія Нав'єра А.О.» та інші проти Бельгії») [8]. При цьому ЄСПЛ наголошує на одному з обов'язкових критеріїв правомірності втручання у право мирного володіння майном – його «пропорційності», «справедливій рівновазі» між суспільним та приватним інтересами. Складові цього критерію не є універсальними (абсолютними), оскільки не існує чіткого, виключного переліку обставин, установлення яких беззаперечно свідчитиме про додержання чи порушення цієї «справедливої рівноваги».

«Пропорційність» є оціночною категорією і повинна встановлюватися щодо конкретного суб'єкта в кожній окремій справі на підставі тих обставин і фактів, що встановлені судом безпосередньо. Підґрунтям для висновку про додержання балансу

інтересів, якщо втручання в право особи на мирне володіння майном має місце, повинен бути результат вивчення спірної ситуації, а не загальні приписи чи цитати, вирвані з контексту рішення ЄСПЛ.

У практиці ЄСПЛ напрацьовано три головні критерії, які слід оцінювати на предмет відповідності втручання в право особи на мирне володіння своїм майном принципу правомірного втручання, сумісного з гарантіями ст. 1 Першого протоколу, а саме: (а) чи є втручання законним; (б) чи переслідує воно «суспільний інтерес»; (в) чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення державою ст. 1 Першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде дотримано.

Вирішуючи, чи було дотримано цієї вимоги, Суд виходить із того, що держава має широку свободу розсуду як щодо вибору способу вжиття заходів, так і щодо встановлення того, чи виправдані наслідки вжиття таких заходів з огляду на загальний інтерес для досягнення мети певного закону. Суд обов'язково визначає, чи було дотримано необхідного балансу в спосіб, сумісний з правом особи на «мирне володіння майном» у розумінні першого речення ст.1 Першого протоколу (рішення у справі «Звольський та Звольська проти Республіки Чехія»).

Крім рухомого та нерухомого майна, під захист ст. 1 Першого протоколу підпадають, зокрема, акції (і не лише в частині їх вартості, а й у частині прав щодо контролю над підприємством, які вони надають власнику), патенти, ліцензії, професійна клієнтура («добре ім'я»), матеріальна компенсація, присуджена судовим рішенням, право на пенсію тощо.

Підсумовуючи проведені дослідження, слід зазначити, що, таким чином, згідно зі ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», практика ЄСПЛ застосовується українськими судами як джерело права. Тому слід ураховувати, що ЄСПЛ, розглядаючи справи за заявами про захист права на мирне володіння майном,

напрацював низку загально визнаних стандартів захисту цього права, які зводяться до такого загального правила: вирішуючи питання про те, чи відбувається порушення ст. 1 Першого протоколу, треба визначити: 1) чи є в позивача право власності на майно, що охоплюється змістом ст. 1; 2) чи мало місце втручання в мирне володіння майном та яким є характер такого втручання; 3) чи відбулося позбавлення майна.

У кожній справі, в якій ідеться про порушення права власності, Європейський суд з прав людини перевіряє дії чи бездіяльність держави з огляду на дотримання балансу між потребами загальної суспільної потреби та збереженням фундаментальних прав особи. Насамперед, спираючись на те, що заінтересована особа не повинна нести непропорційний та непомірний тягар (рішення у справі «Спорронг та Лонрот проти Швеції»).

Важливу роль у забезпеченні гарантій захисту права власності відіграють суди та уніфікована судова практика. Отже остаточність судових рішень ЄСПЛ та обов'язковість їх виконання можна розглядати як найважливішу умову гарантування прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горобець Н.Г. Захист права власності в практиці Європейського суду з прав людини. Автореферат дис...канд..юрид.наук. – К., 2018. – 20 с.
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України — 2006 р., № 32, стор. 453, стаття 2372, код акта 36905/2006 [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535
3. Мірошніченко О.А. Права власності у розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика) // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 371- 375.
4. Шатарська Т. Захист прав власності Європейським судом з прав людини. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.shatarska.in.ua/15-zaxist-prav-vlasnosti-yevropejskim-sudom-z-prav-lyudini-privesti-priklad-rishennya-yespl-v-konkretnij-spravi/>

5. Новіков Д.В. Гарантії захисту права власності у практиці Європейського суду з прав людини / Д.В.Новіков // Європейські перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 92-98.

6. Клименко О. Баланс приватних і публічних інтересів – основний принцип Європейського суду з прав людини щодо відчуження об'єктів приватної власності в інтересах суспільства / О. Клименко // Право України: юридичний журнал. – Київ, 2010. – № 5. – С. 99.

7. Бурденюк, С. Гарантії захисту права власності відповідно до ст. 1 Першого Протоколу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод / підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 12. – С. 19-23.

8. Є рішення – є майно! // Закон і бізнес [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/101214-e_rishennya_e_mayno.html

9. У ВСУ підсумували рекомендації щодо захисту права власності// Закон і бізнес [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/120218-u_verhovnomu_sudi_pidsumuvali_rekomendacii_schodo_zahistu_pr.html

*Святун О.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВИ ЄС ЩОДО ТИМЧАСОВО ВІДРЯДЖЕНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

Запровадження безвізового режиму поїздок громадян України до держав-членів Європейського Союзу відкрило значні можливості для наших співвітчизників стосовно візитів до ЄС. Це стосується як туристичних подорожей, так і відвідування з іншими цілями. Такою метою все частіше стає короткострокове працевлаштування на підприємствах або компаніях в європейських державах, спричинене різними чинниками. В першу чергу з тим, що українські громадяни погоджуються працювати за заробітну плату на порядок нижчу, ніж ті самі громадяни Польщі, не кажучи вже про німців або французів. Тому деякі компанії з держав-членів ЄС, зокрема з Польщі та Болгарії, почали залучати працівників з України для наступного їх «відрядження» до західноєвропейських держав-членів. Тобто, така компанія, наприклад, з Польщі наймає українського працівника, а потім направляє його для роботи, наприклад, до ФРН.

* За підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу в межах проекту Центру досконалості Жана Моне №611625-ЕРР-1-2019-1-UA-ЕРРІМО-СоЕ «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід».

Таким чином, прибуток отримують всі залучені сторони, лише працівник з України часто залишається без більшості трудових та соціальних гарантій. Таким чином, проблема імплементації стандартів ЄС в сфері забезпечення прав тимчасово відряджених працівників на сьогодні в нашій державі стає все більш актуальною.

В Європейському Союзі статус відряджених працівників врегульований Директивою Ради 96/71/ЄС від 16 грудня 1996 року про тимчасове відрядження працівників, що здійснюється в рамках надання послуг [1]. Ця Директива запровадила обов'язкові правила для всіх відряджених працівників, залишаючи визначення поняття працівника у відповідності до положень законодавства приймаючої держави-члена. "Ядро" положень Директиви стосується тих питань, які безпосередньо стосуються працівника та підприємства, що здійснює відрядження, під час виконання відрядження, таких як: мінімальні ставки заробітної плати, включаючи оплату понаднормових, оплачувані щорічні відпустки, максимальні періоди роботи, а також питання безпеки, охорони праці та гігієни на виробництві. Ці умови повинні бути гарантовані підприємством, що відряджає, на основі законодавчої бази, що застосовується у приймаючій державі-члені. З цього переліку виключаються положення про звільнення та стандарти, що стосуються представництва працівників, оскільки вони не є актуальними для короткострокової тривалості роботи, що надається в державі-члені.

Розглядаючи питання про імплементацію Директиви 96/71/ЄС в Україні, тут можна виділити дві ситуації: перша – іноземні громадяни відряджаються на територію України. Друга – українські громадяни відряджаються за кордон.

З огляду першої ситуації, слід звернути увагу на положення Закону України «Про зайнятість населення» 2013 р. (в редакції 2019 р.) у ст. 1 п. 4¹), який визначає термін «відряджені іноземні працівники» [2]. Отже, згідно з чинним іноземним законодавством ними є іноземці та особи без громадянства, направлені іноземним роботодавцем в Україну для виконання певного обсягу робіт (послуг) на підставі договорів (контрактів), укладених між українським та іноземним суб'єктами

господарювання. Цей статус є підставою для роботодавця отримати для іноземця або особи без громадянства дозволу на працевлаштування (ст. 42¹). Ст. 42² передбачає перелік документів для отримання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства та продовження його дії. Зокрема, для працевлаштування відряджених іноземних працівників додатково подається копія договору (контракту), укладеного між українським та іноземним суб'єктами господарювання, яким передбачено застосування праці іноземців та осіб без громадянства, які направлені іноземним роботодавцем в Україну для виконання певного обсягу робіт (надання послуг), а для внутрішньокорпоративних цесіонаріїв - рішення іноземного суб'єкта господарювання про переведення іноземця або особи без громадянства на роботу в Україну та копія контракту, укладеного між іноземцем або особою без громадянства та іноземним суб'єктом господарювання, про переведення на роботу в Україну з визначенням строку роботи в Україні.

Таким чином, можна зробити висновок, що в нашому законодавстві передбачені лише можливості набуття статусу відрядженого працівника для іноземних громадян.

Що стосується, ситуації відрядження українців за кордон, то вбачається, що в нашій правовій системі відсутнє специфічне законодавство цій в галузі. Правове регулювання цих питань відбувається на підставі загальних положень щодо працевлаштування працівників-мігрантів, а також двосторонніх угод України з питань працевлаштування.

Закон України «Про міжнародне приватне право» 2005 р. (в редакції 2018 р.) [3] у ст. 52. визначає право, що застосовується до трудових відносин, а саме: до трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України. Наразі такі договори укладені з низкою держав, зокрема з Лівією, Польщею, Іспанією, Португалією, Азербайджаном, Білоруссю, Латвією, Литвою, найновіша було підписана в 2016 з Державою Ізраїль. У ст. 53 встановлюється, що трудові відносини громадян України,

які працюють за кордоном, регулюються правом України в разі, якщо: 1) громадяни України працюють у закордонних дипломатичних установах України; 2) громадяни України уклали з роботодавцями - фізичними або юридичними особами України трудові договори про виконання роботи за кордоном, у тому числі в їх відокремлених підрозділах, якщо це не суперечить законодавству держави, на території якої виконується робота; 3) це передбачено законом або міжнародним договором України.

В нашій державі діють два закони, що певною мірою стосуються працевлаштування українських громадян за кордоном. По-перше, це Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» 2015 р. [3], який поширює свою дію на трудових мігрантів, які: 1) працюють на підставі трудового договору (контракту); 2) самостійно забезпечують себе роботою; 3) надають оплачувані послуги (виконують роботи); 4) здійснюють іншу оплачувану діяльність, не заборонену законодавством держави перебування. (ст. 1). Ст. 8 Закону передбачає, що права трудових мігрантів, зокрема на належні умови праці, винагороду, відпочинок і соціальний захист, регулюються законодавством держави перебування та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Цим законом також передбачено, що працевлаштування трудового мігранта в державі перебування може здійснюватися: органами виконавчої влади відповідно до укладених міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; або суб'єктом господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до закону; або трудовим мігрантом самостійно. При цьому у разі працевлаштування органами виконавчої влади відповідно до укладених міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або суб'єктом господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до закону, трудовому мігранту перед від'їздом до держави перебування стороною, що сприяє працевлаштуванню, видається проект трудового

договору (контракту), завірений іноземним роботодавцем. Проект трудового договору (контракту) викладається українською мовою та однією чи більше мовами, що використовуються в державі перебування, і містить зобов'язання, які бере на себе іноземний роботодавець, зокрема щодо: 1) умов праці (у тому числі щодо забезпечення безпечних та нешкідливих умов праці), оплати праці (у тому числі щодо розміру гарантованої заробітної плати), відрахувань із заробітної плати; 2) тривалості робочого часу і часу відпочинку, строку дії трудового договору (контракту) та умов його розірвання; 3) надання соціальної та медичної допомоги, здійснення соціального страхування; 4) відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю внаслідок нещасного випадку на виробництві або тимчасової непрацездатності; 5) репатріації трудового мігранта.

Діяльність суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном регулюється Законом України «Про зайнятість населення» 2013 р. у ст. 38 [2]. Така діяльність підлягає ліцензуванню і регулюється законами України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності", "Про зовнішньоекономічну діяльність", самим Законом «Про зайнятість населення» та іншими законодавчими актами України. Послуги з посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном надаються відповідно до заявок іноземного роботодавця (його контрагента) щодо вільних робочих місць (вакансій) і лише в межах укладених іноземними суб'єктами господарювання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про надання посередницьких послуг у сфері працевлаштування з метою сприяння підписанню трудового договору (контракту найму). Обов'язковим додатком до зовнішньоекономічного договору (контракту) про надання посередницьких послуг у сфері працевлаштування за кордоном є проект трудового договору, завірений іноземним роботодавцем. Суб'єкт господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, несе відповідальність згідно із законодавством за погіршення умов трудового договору, укладеного між особою та

іноземним роботодавцем, копія якого зберігається у такого суб'єкта протягом трьох років. Надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном здійснюється після укладення договору про надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном між особою та суб'єктом господарювання. Суб'єкт господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, не має права отримувати від осіб, яким надані такі послуги, плату до підписання акта виконаних робіт. Суб'єкт господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, сприяє громадянам, яким надано такі послуги, у вирішенні питань правового і соціального захисту та інформує їх про механізм добровільної участі у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні. Громадяни у період трудової діяльності за кордоном мають право брати участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні, зокрема пенсійному, відповідно до законодавства України, що дає їм право на соціальний захист у разі настання відповідних страхових випадків.

Таким чином, можна зробити висновок, що у вітчизняному законодавстві положення Директиви 96/71/ЄС імplementувані лише в частині відрядження іноземних працівників на територію нашої держави. Що стосується відрядження українців до держав-членів ЄС, то тут не існує дієвого правового регулювання. Не зважаючи на те, що Україна не є державою-членом ЄС, її працівники уже достатньо давно та ефективно залучаються до ринку праці ЄС. Проте відсутність юридичних механізмів захисту їх прав призводить до того, що вони опиняються у невігідному становищі, порівняно з працівниками, які є громадянами держав-членів. Крім того, беручи до уваги той факт, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС забороняє дискримінацію працівників, які на законних підставах перебувають на території ЄС та України, це ставить питання про необхідність внесення змін до чинних угод про працевлаштування (які вже укладені з певними державами-членами ЄС), а також укладення таких угод з тими державами, до яких найбільше спрямовується робоча сила з України, з метою

передбачення випадків відрядження працівників та встановлення елементів правового статусу.

Список використаних джерел

[1] Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the posting of workers in the framework of the provision of services. // Official Journal. – 1997. – 21.11. – L 18. – P. 1- 6.

[2] Закон України «Про зайнятість населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

[3] Закон України «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.

[4] Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19>.

[5] Nuffel Piet Van. The Posting of Workers Directive Revised: Enhancing the Protection of Workers in the Cross-border Provision of Services. / Nuffel Piet Van, Afanasjeva Sofia. // European Papers. - 2018. - No 3. - Vol. 3. - Pp. 1401-1427.

[6] Maes Sophie. New European rules for posted workers. / Maes Sophie. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=95e0a651-c8b3-45d4-9eb0-6f6cc3b3aaad>.

Шемчук В.В. Європейський інформаційний порядок: постановка проблеми

*Шемчук В. В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського,
Заслужений юрист України*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОРЯДОК: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На жаль, такі категорії як інформаційний порядок чи європейський інформаційний порядок належною мірою ще не досліджені ні у вітчизняній науці, ані в зарубіжній. Безперечно, вже протягом тривалого часу вивчаються аспекти формування, еволюції та функціонування інформаційного суспільства, глобального інформаційного суспільства, інформаційних відносин, інформаційної безпеки, міжнародного інформаційного і комунікативного порядку, інформаційного суверенітету і т. д.. Водночас процеси глобалізації та євроінтеграції, зближення національних правових систем і правових систем міжнародних організацій змушують приділити увагу в аспекті концептуального вивчення також і низки інших категорій. З-поміж них, насамперед, варті уваги такі як інформаційний порядок, європейський інформаційний порядок, інформаційний простір та інші.

Якщо сучасні наукові дослідження не демонструють чітких підходів і власне визначень тих чи інших категорій, то на наше переконання, варто звернутись до теоретичних основ, напрацювань представників теорії держави і права, теорії

міжнародного права, теоретичних основ галузевих наук і т.д.

Так, Подорожна Т. С. пропонує розглядати правовий порядок – як стан упорядкування суспільних відносин, при якому держава гарантує реалізацію і захист суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків учасників правовідносин, заснований на реалізації права і забезпечений особливим конституційно-правовим механізмом.

Можна зустріти визначення правового порядку як стану відносно усталеної правової упорядкованості (урегульованості і погодженості), захищеності і безпеки правової системи суспільства, який складається в умовах реалізації принципу верховенства права та авторитету закону (законності), тобто це атмосфера (устрій) нормального, сприятливого, правового життя суспільства, що встановлюється в результаті здійснення приписів правових норм (використання дозволів (прав), виконання обов'язків, додержання заборон) усіма суб'єктами права.

Різновидами правового порядку є національний (Україна), міждержавний (інтеграційний) (ЄС) і міжнародний (всесвітній). Кожна країна формує свій національний правопорядок, який відображає специфіку національної правової системи. Усі означені правопорядки розкриваються через ознаки, принципи, функції, зміст, структуру.

На наше переконання, основним критерієм таких диференціацій є просторовий. Водночас, рідше за функціонально-галузевим критерієм вдаються до виокремлення того чи іншого різновиду правового порядку. Одним з таких, звісно, є інформаційний правовий порядок.

Слід підкреслити, що категорії «новий міжнародний інформаційний і комунікативний порядок» з'явилися ще 1969 р. за ініціатив Руху неприєднання, що проводив симпозиум з інформації, а також не без участі ЮНЕСКО. Концептуально вона регламентується у Міжнародній програмі для розвитку комунікацій. Міжнародній стратегії “Комунікація на службі людства” тощо. Визначальними при цьому є принципи

свободи інформації і міжнародного співробітництва. У першому випадку свобода інформації є одним з основних прав людини, право висловлювати свої переконання є основоположним для побудови демократичного суспільства. По-друге, задля забезпечення вільного і рівноправного обміну інформацією потрібна рівноправна участь у міжнародному інформаційному просторі та міжнародних інформаційних потоках.

Разом з тим, держави Європи, так само як і інші держави сучасного світу, різняться різним рівнем науково-технічного прогресу, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, різними способами і гарантіями доступу до інформаційних ресурсів і потоків, специфічними національними інформаційними стратегіями тощо. Отже, доцільним є виокремлення, поряд з міжнародним інформаційним порядком, його регіональних підсистем, а саме європейського інформаційного порядку, американського інформаційного порядку, азійського інформаційного порядку тощо. Вони, безумовно, відмінні за підходами побудови, суб'єктами забезпечення та пріоритетними напрямками функціонування. Зокрема, підходи у США і Європі до побудови інформаційного порядку, інформаційного суспільства значно відрізняються: у США акцентується на технологічних аспектах, в Європі - на соціально-правових і т.д.

Європейський інформаційний порядок, на наш погляд, становить багатоаспектне політико-правове явище, зумовлене тенденціями розвитку національних інформаційних порядків європейських держав, а також спільною інформаційною політикою країн-членів Європейського Союзу. На його забезпечення, як відомо, спрямовується діяльність низки інституцій ЄС, керівних його органів, спеціальних мереж та агенцій.

Отже, європейський інформаційний порядок потребує належного доктринального вивчення, так само це стосується аналізу нормативно-правової основи його функціонування та забезпечення розвитку. Осторонь цих поставлених завдань, видається, не може стояти ні вітчизняна наука, ані зарубіжна наука.

Список використаних джерел:

1. Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціал. 12.00.01; 12.00.02. Київ, 2017. 503 с.

2. Правовий порядок. URL: https://pidruchniki.com/1122091243182/_pravo/pravoviy_poryadok

3. Концепція нового міжнародного інформаційного і комунікативного порядку. URL: http://megalib.com.ua/content/1995_29_Koncepciya_Novogo_mijnarodnogo_informaciinogo_i_komynikaciinogo_poryadky.html

4. Забара І. Розвиток міжнародних інформаційних правовідносин в період 1970 – 1990 років: ретроспективний аналіз концепцій і практики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія міжнародні відносини*. 2015, Вип. 1(43). С. 70-74

5. Фролова О глобалізаційні процеси в інформаційній сфері та їх вплив на новий світовий порядок. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3328

6. Кирилюк О.В. Міжнародно-правове забезпечення розвитку глобального інформаційного суспільства: дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціал. 12.00.11. Київ, 2016. 248 с.

7. Камінська Н.В. Перспективи гармонізації законодавства України в умовах інтеграції в європейський інформаційний простір. *Європейська інтеграція України: сучасний стан та перспективи розвитку: тези підсумкової наук.-теорет. конф. (Київ, 22 квіт. 2016 р.)*. К.: НАВС, 2016. С.33-35.

Борисов М.Ю. Європейська бюрократія в контексті еволюції Європейського Союзу

*Борисов М. Ю.,
старший викладач кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

ЄВРОПЕЙСЬКА БЮРОКРАТІЯ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В сучасному суспільно-політичному дискурсі поняття бюрократії розуміється як спосіб управління соціальними системами на основі певних формалізованих правил, який здебільшого ототожнюється з самою адміністративною системою, і водночас як соціальна група людей, що здійснює такий спосіб управління [1, с.75]. Таке ж визначення можна застосувати і до поняття європейської бюрократії в цілому, яка викликала і викликає певну критику з боку громадян ЄС та вочевидь потребує певних змін. Саме на покращення системи управління в Європейському Союзі і був спрямований Лісабонський договір, який набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Договір, зокрема, спростив процедуру прийняття рішень Радою Європейського Союзу, для чого тепер достатньо підтримки кваліфікованої більшості з 55 % країн-членів Ради замість одностайного голосування. Запроваджено процедуру спільного прийняття рішень Європейським Парламентом (ЄП) та Радою Міністрів, що дає змогу скоротити в часі бюрократичну процедуру та посилює владу ЄП. Крім цього, Договором обмежена і гранична кількість депутатів ЄП – 750 місць плюс Голова ЄП, який не має права голосу. Створена також посада верховного представника ЄС з питань зовнішньої політики і

політики безпеки, що пов'язано з подальшою еволюцією Євросоюзу та поглибленням європейської інтеграції.

Незважаючи на безсумнівні позитивні досягнення в покращенні європейської системи управління, критика на адресу європейської бюрократії з боку громадян Європи не вщухає. І ця критика має під собою певні підстави, частина яких спричинила Брекзїт.

Одна з причин критики полягає в необхідності сплачувати працівникам органів Європейського Союзу високу заробітну плату зі спеціальними мінімальними податками, що вкрай негативно сприймається в умовах, коли певним країнам Європи доводиться запроваджувати у себе заходи жорсткої економії, включно зі зниженням зарплати для власних держслужбовців.

Не перший рік лунає критика в бік Європейського Парламенту (ЄП), головна будівля якого знаходиться в Брюсселі, однак, згідно угоди, парламентські сесії можуть проходити лише у Страсбурзі. Через це щомісяця весь апарат ЄП разом із лобістами та журналістами, а це приблизно 10 тис. осіб, на один тиждень подорожує до Страсбурга. Таким чином, європейцям потрібно утримувати власним коштом подвійну кількість депутатських місць [2].

На відміну від європейських національних виборчих органів, що приймають переважну більшість своїх рішень відкрито, європейські лідери здебільшого домовляються приватно і лише оголошують свої рішення, не вважаючи за доцільне повідомляти, хто яку точку зору відстоював. До того ж, європейські процедури і способи управління дозволяють приймати принципові рішення в обхід волевиявленню громадян окремих країн. Так, наприклад, сам Лісабонський договір 2007 року фактично повторює Європейську Конституцію, яку виборці Франції та Нідерландів відхилили у 2005 році. Але для прийняття договору достатньо було його ратифікації парламентами країн замість всенародних референдумів.

Найбільшої критики європейська бюрократія зазнала з боку Великобританії. Зокрема, британці вважали, що саме Брюссель змусив їх перейти від традиційної

імперської системи мір до загальної метричної, хоча про намір зробити це заявило саме Сполучене Королівство ще у 1972 році напередодні приєднання до Європейського Співтовариства. Також британці вирішили, що надмірним було рішення Європейської Комісії від 1994 року про встановлення стандартів якості для бананів, що ввозяться в країни ЄС [3]. Через це рішення навіть виник міф про так звані «гнуті банани» (“bendy banana”), які, начебто, Брюссель забороняє їсти британцям.

Слід також зауважити, що небезпідставну критику викликає і така обставина, що переважну більшість документів Європейського Союзу необхідно перекладати на всі офіційні мови ЄС, яких після вступу Хорватії налічується вже 24. Також на ці мови перекладаються і всі офіційні зустрічі лідерів країн Євросоюзу. А Європейська комісія зазначає, що в ній працює понад дві тисячі лінгвістів і штатних перекладачів [2].

Підсумовуючи, можна визнати, що кількість чиновників Європейського Союзу з самого початку його існування неухильно зростала разом з витратами на їх утримання, а Лісабонський договір, обмеживши кількість депутатів Європейського Парламенту, не обмежив загальну кількість європейських бюрократів, які по мірі розширення ЄС і його еволюції розміщуються вже не тільки в Брюсселі, як це було на самому початку, але також в Страсбурзі і Люксембурзі.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ков-басюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_01.pdf
2. Birnbaum M. 7 reasons why some Europeans hate the E.U. // The Washington Post, June 25, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/25/7-reasons-why-some-europeans-hate-the-e-u/>

3. Commission Regulation (EC) #2257/94 of 16 September 1994. [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1994R2257:20060217:EN:PDF>

Рим О.М. Застосування Хартії основоположних прав Європейського Союзу та Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у практиці Суду ЄС

*Рим О. М.,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри соціального права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка*

**ЗАСТОСУВАННЯ ХАРТІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА КОНВЕНЦІЇ ПРО
ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У
ПРАКТИЦІ СУДУ ЄС**

Гарантування та захист основоположних прав у європейському просторі здійснюється сьогодні у рамках Європейського Союзу та Ради Європи. Відтак питання співвідношення правових актів цих євроінтеграційних утворень у правозастосовчій діяльності їхніх органів та інституцій є актуальним.

Джерелом стандартів захисту прав людини для усіх органів та інституцій ЄС нині є Хартія основоположних прав ЄС (далі Хартія), а у рамках Ради Європи це Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (далі Конвенція).

Ще у 1979 р. Європейська комісія проголосила бажаним приєднання Союзу до Конвенції та розпочала відповідні процедури. Однак Європейський Союз так і не став членом цього міжнародного договору.

Відсутність остаточного та офіційно завершеного приєднання ЄС до Конвенції, тим не менше не перешкоджає Суду ЄС використовувати її у своїй практиці як складову права ЄС, а не лише як інструмент для визначення загальних принципів права [1, с. 73].

Власне, рішенням у справі *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities* [2] Суд ЄС започаткував звернення до Конвенції 1950, рішенням у справі *Roland Rutili v Ministre de l'intérieur* [3] – до її конкретних положень, а у рішенні у справі *P v S and Cornwall County Council* [4] вперше прямо послався на практику Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) [5, с. 102].

Посилання у судовій практиці [3; 6] на Конвенцію зумовило переосмислення її місця та ролі у праві ЄС, а згодом спричинило до визнання Європейським судом з прав людини у рамках розгляду справи *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland* (no. 45036/98; 30 June 2005) [7] системи захисту прав на рівні ЄС еквівалентною системою, що функціонує в рамках Конвенції. При цьому застосований ЄСПЛ термін «еквівалентність» означає захист, що є співмірним з тим, що передбачено Конвенцією, але не обов'язково йому тотожний [8, с. 6].

Одночасно ЄСПЛ зауважив, що презумпція еквівалентності не є усталеною і будь-які зміни у системі захисту прав людини у ЄС неминуче спричинять її перегляд. Якщо ж у результаті аналізу фактичних обставин конкретної справи з'ясується, що у ній захист основоположних прав на рівні ЄС був «очевидно недостатнім», то ЄСПЛ може відмовитися від застосування цієї презумпції.

Власне, практика застосування ЄСПЛ презумпції еквівалентності є свідченням визнання ним високих стандартів та дієвості системи захисту прав людини в ЄС, а також ефективності контролю Суду ЄС [5, с. 106]. При цьому, втручання у сферу компетенції ЄС, якщо правопорядок Союзу забезпечує еквівалентний захист основоположних прав, повинне бути обмеженим [9, с. 156]. На переконання ЄСПЛ, еквівалентність захисту передбачає можливість оскарження в Суді ЄС актів інститутів ЄС, які порушують основоположні права. Відтак ЄСПЛ презюмує, що акти ЄС відповідають стандартам Конвенції, бо ж зрештою повноважень переглядати такі акти він не має [10, с. 137]. Таким чином ЄСПЛ фактично відмовився від перевірки актів ЄС на відповідність Конвенції, вказавши, що в конституціях держав-членів ЄС існують основні права

людини і громадянина, ідентичні тим, що закріплені у Конвенції, а тому використання цих прав є достатнім для конституційної оцінки правових актів ЄС.

Нагадаємо, що на момент ухвалення рішення у справі *Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland* (no. 45036/98; 30 June 2005) у ЄС не було власного писаного юридично зобов'язуючого каталогу прав людини. Однак внаслідок наділення Хартії основоположних прав ЄС обов'язковою юридичною силою, ситуація змінилася. На перший план вийшла Хартія, а Конвенції почали відводити здебільшого допоміжну роль. Її норми все частіше слугують керівними засадами або ж джерелами натхнення Суду ЄС, який послуговується ними як додатковим інструментом тлумачення положень Хартії [11, с. 155].

Попри те, що ЄС лише декларативно приєднався до Конвенції, положення ст.ст. 52 та 53 Хартії закріплюють чіткі правила щодо взаємодії цих правових актів. А саме, у п. 3 ст. 52 Хартії зазначено, що якщо Хартія містить права, які відповідають правам, гарантованим Конвенцією, то значення та обсяг цих прав є ті ж, що встановлені Конвенцією. Водночас це положення не передбачає жодних перешкод щодо забезпечення більш широкого захисту основоположних прав на рівні ЄС, ніж той, що встановлений у рамках Ради Європи. Зрештою, рівень захисту основоположних прав відповідно до Хартії за жодних обставин не може бути нижчим, ніж той, що гарантований Конвенцією [12].

Окреслений вище підхід спрямовано на те, щоб уникнути ризику формування подвійних стандартів у рамках європейського правового простору [13, с. 63]. Його метою є забезпечення згуртованості прав людини та основних стандартів захисту прав та свобод (система Конвенції) та захисту основоположних прав (система Союзу), а також запобігання виникненню розбіжностей між правовими стандартами, які розроблені Європейським судом з прав людини та Судом Європейського Союзу. Таким чином забезпечується необхідна узгодженість між Хартією та Конвенцією, а також досягається подібність розуміння та застосування основоположних прав у багаторівневій системі

їхнього захисту, яка зараз існує у Європі. Одночасно, не виникає загроза автономії права ЄС. Як слушно зауважив Євінгов В.І., Конвенція та практика Європейського суду з прав людини є своєрідними мостами, що з'єднують системи захисту прав людини Європейського Союзу і Ради Європи [14, с. 194].

Хоч формально ЄС не є стороною Конвенції, сьогодні Хартія та Конвенція співіснують в рамках правового поля ЄС з тією лише різницею, що перша застосовується Судом ЄС у зв'язку з діями Європейського Союзу, а друга - Європейським судом з прав людини щодо заходів держав-членів. Наразі між ЄСПЛ і Судом ЄС немає підпорядкування, а взаємодія цих двох інституцій зводиться до необхідності досягнення балансу щодо захисту основоположних прав та прагненням зберегти інституційну незалежність євроінтеграційних утворень. При цьому питання недопущення конкуренції юрисдикцій Суду ЄС та ЄСПЛ неодмінно потребує вирішення. Його розв'язання безумовно сприятиме посиленню скоординованості діяльності цих двох судів, поглибленню правової інтеграції в рамках європейського правового простору, збагачуючи його концептуальне наповнення на ціннісних засадах поваги до прав людини [13, с. 64].

Таким чином співпраця Суду ЄС у сфері захисту основоположних прав з правовими порядками, які межують із Співтовариством, є вкрай необхідною, та й зрештою неминучою. Адже Суд ЄС повинен тлумачити основоположні права згідно з конституційними традиціями, що є спільними для держав-членів ЄС. При цьому важливо, щоб зміст та обсяг основоположних прав у процесі їхньої інтерпретації різними європейськими інституціями не відрізнявся. А безумовною умовою досягнення такого однакового розуміння сутності основоположних прав у Європі є конструктивний діалог Суду ЄС з національними судами та Європейським судом з прав людини.

До 2007 року практика Суду ЄС щодо захисту основоположних прав засвідчує часте звернення Суду до прецедентної практики ЄСПЛ. Хоч при цьому Суд ЄС не втомлювався постійно наголошувати на автономії та першості правової системи

Європейського Союзу щодо захисту основоположних прав. Це, у підсумку, зумовило збереження тенденції щодо акцентування Суду ЄС виключно на Хартії у справах щодо захисту основоположних прав. Саме їй, а не Конвенції, Суд ЄС надає першочергового значення, хоч Конвенція і визнана ЄС одним із загальних принципів його правової системи, які (принципи) теж є джерелами права ЄС [15, с. 10]. *Що не є дивним, адже в Преамбулі Хартії практика Суду ЄС була визнана одним з основних джерел формулювання змісту прав людини в рамках ЄС. Хоча активність Суду ЄС у цій сфері часом критикувалась та пов'язувалась швидше із прагненням забезпечити верховенство та автономність права ЄС, аніж створити відповідні стандарти прав людини, все ж роль Суду ЄС є знаковою [16, с. 49].*

Вивчаючи співвідношення Хартії та Конвенції потрібно наголосити, що правовою доктриною Хартія розглядається як загальна рамка прав людини на рівні ЄС, складовим та важливим елементом якої є Конвенція. Системний зв'язок між цими актами передбачає однакове застосування та розуміння положень, що є спільними для них [17, 165]. Однак той факт, що їхні положення частково накладаються на регулювання подібних чи однакових правовідносин, не свідчить про те, що ці правові акти мають однакову значимість та застосовність у межах ЄС та РЄ. Швидше вони діють в споріднених, хоч і окремих правових рамках.

Незважаючи на це Конвенція відіграла і продовжує відігравати важливу роль у правовому порядку ЄС. Водночас, необхідно наголосити на тому, що Хартія основоположних прав Європейського Союзу, також вплинула на інтерпретацію основоположних прав Європейським судом з прав людини. Цей взаємний вплив має потенціал для створення синергії між цими інституціями. А основною метою їхньої співпраці повинно стати удосконалення механізму захисту основоположних прав у Європі в цілому. При цьому практика ЄСПЛ мала б забезпечувати зовнішню перевірку зобов'язань держав-членів ЄС, а діяльність Суду ЄС слугувала б внутрішнім елементом механізму захисту основоположних прав [18, с. 23-24].

Незважаючи на прагнення ЄС до автономності у правовому регулюванні, а також на очевидну конкуренцію з Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, Хартія чітко декларує завдання щодо імплементації прав і свобод, передбачених Конвенцією, про що зазначено в Преамбулі до цього документу. Отже, ці правові акти мали б доповнювати один одного та зумовити уніфікацію європейського права про права людини.

Список використаних джерел:

1. Фалалеева Л. Г. Сучасна модель захисту основоположних прав у Європейському Союзі / Л. Г. Фалалеева // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2018. - № 5. - С. 69-76. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
2. Judgment of the Court of 14 May 1974. J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities. Case 4-73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61973CJ0004>
3. Judgment of the Court of 28 October 1975. Roland Rutili v Ministre de l'intérieur. Reference for a preliminary ruling: Tribunal administratif de Paris - France. Public policy. Case 36-75. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61975CJ0036>
4. Judgment of the Court of 30 April 1996. P v S and Cornwall County Council. Reference for a preliminary ruling: Industrial Tribunal, Truro - United Kingdom. Equal treatment for men and women - Dismissal of a transsexual. Case C-13/94. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0013>
5. Фалалеева Л. Г. Судовий захист основоположних прав у Європейському Союзі в аспекті застосування практики Європейського суду з прав людини / Л. Г. Фалалеева // Судова апеляція. - 2017. - № 4. - С. 97-107.
6. **Judgment of the Court of 26 June 1980. - National Panasonic (UK) Limited v Commission of the European Communities. - Competition: investigations by the**

Commission. - Case 136/79. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:61979CJ0136>

7. Case of Bosphorus Hava Yollari Turizm Ve Ticaret Anonim Sirketi v. Ireland (Application no. 45036/98). 30 June 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-69564%22%5D%7D>

8. Costa J.P. The Relationship between the European Convention on Human Rights and European Union Law – A Jurisprudential Dialogue between the European Court of Human Rights and the European Court of Justice. Lecture at the King’s College (Inner Temple). London, 7 October 2008. – 10 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20081007_OV_Costa_London_ENG.pdf

9. Бандас Д. Захист прав людини в Європейському Союзі / Денис Бандас // Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молод. вчених [м. Тернопіль, 3-4 квіт. 2014 р.] / редкол. : С. В. Гродський, Ю. П. Гуменюк, М. А. Живко [та ін.] ; відп. за вип. Є. В. Савельєв. - Тернопіль : ТНЕУ, 2014. - С. 154-158.

10. Комарова Т. В. Практика Суду Європейського Союзу щодо приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод / Т. В. Комарова // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами I Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам’яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 1. – С. 135–144.

11. Фалалеева Л. Г. Приєднання Європейського Союзу до Конвенції з прав людини: правова позиція Суду / Л.Г. Фалалеева// Судова апеляція.- 2017.-№ 3.- С. 151-161.

12. Explanations relating to the Charter of Fundamental Rights. OJ C 303, 14.12.2007, p. 17–35 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32007X1214%2801%29>

13. Фалалеева Л. Рада Європи та Європейський Союз: особливості правового статусу, узгодження стандартів правозахисту [Текст] / Л. Фалалеева // Київський національний

університет імені Тараса Шевченка. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини / відп. ред. Л. В. Губерський. - Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2018. - Вип. 1/2 (47/48). - С. 55-65.

14. Євінтов В. І. Імплементация рішень Європейського суду з прав людини: міжнародний та український досвід // Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В. Н. Денисова. Київ: Юстініан, 2006. - С. 184-197.

15. Добрянський С. Хартія основних прав Європейського Союзу: здобутки та перспективи / С. Добрянський // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. - 2014. - Вип. 59. - С. 9-16.

16. Сердюк О.В. Перешкоди приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод : Висновок Суду ЄС 2/13 від 18 .12. 2014 р. Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Харків, 2015. – Ч. 1. – С. 47–55.

17. Яцкевич І. І. Гарантування права на працю Хартією основних прав Європейського Союзу / І. І. Яцкевич // Юридична наука та практика: виклики сучасних євроінтеграційних процесів (Pravna veda a prax: vyzvy modernych europskych integracnych procesov : Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie (Paneuropska vysoka skola, Fakulta prava, Bratislava, 27-28 Novembra 2015 r.). - Bratislava : Paneuropska vysoka skola, Fakulta prava, 2015. - P. 164-166. С. 165

18. Lenaerts K. Speech of the President of the Court of Justice of the European Union, opening of the judicial year, 26 January 2018. Annual report 2018 – European Court of Human Rights. – 190 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2018_ENG.pdf

Галус О.О. Правове регулювання міжнародної співпраці територіальних громад в умовах євроінтеграції

*Галус О. О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Відповідно до статті 10 Європейської хартії місцевого самоврядування органи місцевого самоврядування мають право, здійснюючи свої повноваження, співробітничати та в межах закону створювати консорціуми з іншими органами місцевого самоврядування для виконання завдань, що становлять спільний інтерес. Право органів місцевого самоврядування бути членом асоціації з метою захисту і заохочення їхніх спільних інтересів, а також бути членом міжнародної асоціації органів місцевого самоврядування визнається кожною державою. Органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав [1].

Правове регулювання міжнародного співробітництва територіальних громад відбувається на трьох рівнях: загальнодержавному та муніципальному.

Правове регулювання міжнародного співробітництва територіальних громад на загальнодержавному рівнях міститься в Конституції України, Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»,

«Про зовнішньоекономічну діяльність»», «Про транскордонне співробітництво» та підзаконних нормативно-правових актах органів державної влади тощо.

Частина 2 статті 15 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплює, що органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування [2].

Закон України «Про транскордонне співробітництво» визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва, під яким розуміють спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Закон передбачає можливість створення транскордонного об'єднання, а саме добровільного об'єднання суб'єктів та/або учасників транскордонного співробітництва України та сусідніх держав, передбаченого угодою про транскордонне співробітництво, яка укладається - угода між територіальними громадами, їх представницькими органами та їх об'єднаннями, місцевими органами виконавчої влади України та відповідними органами влади сусідніх держав у межах своєї компетенції, встановленої чинним законодавством України, яка регламентує правові, організаційні, економічні та інші аспекти цього співробітництва [3].

23 серпня 2016 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки», в якій визначив, що розвиток транскордонного співробітництва є пріоритетом реалізації політики сусідства ЄС. На сьогодні транскордонне співробітництво здійснюється як на міждержавному рівні, так і на рівні територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади. Таке

співробітництво сприяє соціальній та економічній конвергенції прикордонних регіонів та створенню нових можливостей для їх розвитку, в тому числі розвитку економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин, обміну досвідом [4].

В Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року передбачено, що ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає ряд операційних цілей, однією з яких є фінансова підтримка регіонального розвитку в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема за рахунок коштів ЄС у рамках Європейського інструменту сусідства, програм прикордонного співробітництва, інших міжнародних програм та донорів (Світовий банк, ООН, Канада, США, Швеція, Швейцарія, Німеччина, інші). Наразі в Україні реалізуються більше 250 різних проектів ЄС [5].

Що стосується нормативно-правового регулювання міжнародної співпраці територіальних громад на муніципальному рівні, а саме у муніципально-правових актах, то воно здійснюється, як правило, в рішеннях місцевих рад. Так, до прикладу, Хмельницькою міською радою було затверджено Програму міжнародного співробітництва та промоції міста Хмельницького на 2016-2020 роки, метою якої є активізація міжнародного співробітництва міста, забезпечення пізнаваності міста та створення позитивного інвестиційного іміджу на національному та міжнародному рівнях, створення дієвої комунікаційної стратегії, обмін позитивним досвідом щодо реалізації засад місцевого самоврядування та підвищення конкурентоздатності міста задля добробуту хмельничан. Шляхами досягнення поставленої мети є: поглиблення зв'язків з містами-побратимами м. Хмельницького у галузях, обумовлених укладеними угодами та розширення формату такої співпраці; реалізація міжнародних проектів у різноманітних галузях життєдіяльності міста; налагодження і підтримка зв'язків з міжнародними організаціями, інвестиційними фондами, дипломатичними та консульськими представництвами, торгово-економічними місіями інших держав в

Україні; збільшення кількості заходів міжнародного характеру, а саме: міжнародних конференцій, семінарів, круглих столів, форумів та ділових заходів з метою зміцнення позитивного міжнародного іміджу міста та участь м. Хмельницького у аналогічних міжнародних заходах в Україні та закордоном; розвиток м. Хмельницького як ділового центру; розширення контактів та здійснення співпраці з органами місцевого самоврядування партнерських міст, дипломатичними представництвами та консульськими установами іноземних держав в Україні, всеукраїнськими, міжнародними та іноземними організаціями; підвищення привабливості міста на основі застосування концепцій маркетингу та брендингу; забезпечення поінформованості інвесторів щодо інвестиційних можливостей міста; організація місцевих подій як інструмент промоції міста; сприяння реалізації в місті державної політики європейської інтеграції України [6]. Станом на 14.11.2019 року м. Хмельницький має 13 міст-побратимів.

Отже, правове регулювання міжнародної співпраці територіальних громад, розвиток міжнародного партнерства з країнами Європейського Союзу та міжнародними донорськими організаціями набуває особливої актуальності у зв'язку із проведенням в Україні реформи з децентралізації влади. Потрібно погодитися із В. Пальчуком, який стверджує, що «в Україні стартував другий етап децентралізації – чергові місцеві вибори в 2020 р. мають відбутися на новій територіальній основі. Для цього нам необхідно вирішити ряд важливих завдань – від підготовки необхідних законопроектів до їх прийняття та реалізації. Це означає, що потрібна щоденна злагоджена робота усіх сторін – уряду, парламенту, асоціацій органів місцевого самоврядування, донорської спільноти та міжнародних і вітчизняних експертів» [7].

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування; Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036?find=1&text=%E0%F1%EE%F6#w11

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%EC%B3%E6%ED%E0%F0#w11>
3. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
4. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 554. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-%D0%BF>
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>
6. Про затвердження Програми міжнародного співробітництва та промоції міста Хмельницького на 2016-2020 роки: Рішення Хмельницької міської ради №76 від 20.07.2016 р. URL: <https://khm.gov.ua/uk/content/pro-zatverdzhennya-programy-mizhnarodnogo-spivrobitnytva-ta-promociyi-mista-hmelnyckogo-na>
7. Пальчук В. Децентралізація та розвиток міжнародного партнерства. *Україна: події, факти, коментарі*. 2019. № 13. С. 54–62. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr13.pdf>

*Акіменко Ю. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ПРИНЦИПИ DCFR ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА ЄС

Європейський Союз сьогодні стоїть перед непростим вибором: в якому напрямку і якими способами удосконалювати і розвивати вже чинне законодавство, як сприймати і реагувати на ті численні фундаментальні академічні досягнення, які не тільки роблять серйозний вплив на всіх суб'єктів правовідносин, а й застосовуються як правові акти в країнах-членах ЄС, та вже зараз закладають підґрунтя майбутнього розвитку права ЄС.

На початку процесу європейської економічної інтеграції багато дослідників приходили до думки про те, що вона неможлива без правової інтеграції, що з часом отримала своє підтвердження на практиці. Увага, яка приділяється окремим сферам гармонізації приватного права в Європейському союзі, свідчить про те, що цивільно-правові інститути поступово перетворюються з суто національних на загальноєвропейські. Таким чином, інтеграційно-правові тенденції в Європейському союзі доводять можливість конвергенції традиційних для Європи систем права. Основним аргументом прихильників такої тенденції виступає посилення на загальні історичні та концептуальні корені існуючих в Європі різних національних систем права. Існує також і протилежна тенденція, що виражається в акцентуванні важливості збереження системного різноманітності в праві, підкресленні небезпек інтеграції систем

права, здатної привести до знищення національних і регіональних відмінностей взагалі.
[1]

Однак спроби гармонізувати цивільне право в рамках права ЄС незважаючи на численні академічні дослідження та пропозиції мали тривалий час вигляд фрагментарної гармонізації з метою попередження викривлень у конкуренції або усунення бар'єрів у торгівлі або захисту прав споживачів. Можливо, такий стан речей був компромісом між відокремленістю національних правових систем країн Європи та перспективною ідеєю Європейського кодексу приватного права.

Необхідно відзначити, що виокремлення приватного права ЄС в цілому виглядає як досить суперечливий процес; він сприймається дуже неоднозначно як інституціями ЄС, так і представниками держав-членів. У політичних і академічних колах йдуть досить гострі дискусії з цього питання. На зміст цього процесу накладають свій відбиток особливості структури і функціонування Європейського союзу, розподіл компетенції між його органами, закріплені міжнародно-правовими актами, прийнятими протягом його піввікового існування.

Більшість держав-членів ЄС визнають як юридично важливий поділ правової системи на дві основні підсистеми: приватне право, яке регулює «горизонтальні відносини» між приватними сторонами (громадяни, компанії) або між державою та громадяни, а також публічне право, яке регулює «вертикальні відносини», в яких держава здійснює свою владу відносно громадян та юридичних осіб. Такий поділ правової системи має не тільки теоретичне значення, але й практичне, оскільки на цих засадах визначається компетентний суд (правила підсудності) або застосовуються процесуальні норми (наприклад, договірні позови проти держави щодо повернення податків).

Наявність такого поділу на державному рівні має важливе значення в більшості правових систем держав-членів ЄС, однак правова природа такого поділу на приватне на публічне право в ЄС двоїста в цьому відношенні. З одного боку, договори ЄС

визнають існування цієї відмінності, посилаючись на «публічне право» і «приватного права» Стаття 4(2)(k) ДФЄС щодо охорони здоров'я (public health), Стаття 36 ДФЄС щодо суспільної моралі, державної політики, національної безпеки (public morality, public policy, public security), Стаття 45 ДФЄС щодо підстав державної політики, національної безпеки, охорони здоров'я (public policy, public security, public health), Стаття 45(4) ДФЄС щодо адміністративних послуг (public service), Стаття 54 ДФЄС щодо публічного та приватного інтересу (public or private law), Стаття 106 ДФЄС щодо публічних підприємств (public undertakings), Стаття 123(1) ДФЄС щодо органів, що підпорядковуються публічному праву (bodies governed by public law), Стаття 179 ДФЄС щодо договорів приєднання (public contracts), Стаття 272 ДФЄС щодо поділу контрактів, що регулюються публічним або приватним правом (contract governed by public or private law). З іншого боку, законодавство ЄС як таке не розподіляється на публічно-правові норми та приватно-правові, а на відміну від цього містить розподіл норм функціонально. [2]

Проте, поняття «приватного права» використовується як в документах Комісії ЄС, і різними науковими групами, які внесли свій вклад в підготовку, за дорученням Комісії, Проекту загальної схеми рекомендацій (DCFR). Суперечливе сприйняття приватного права ЄС виникає також через визначені у засновницьких документах напрямів політики, у рамках яких ЄС разом або спільно з державами здійснює свої повноваження – предметний підхід. Як зазначають вчені, відсутність загального приватного права ЄС можна пояснити тим, що розподіл повноважень було сформовано за іншим принципом напрямки і навіть ті акти, що регулюють приватноправові відносини – права споживачів, охорона праці були прийняті на публічно-правових підставах з метою визначення правових засад Внутрішнього ринку ЄС, що спровокувало плутанину. [3].

Потреба усунення правових обмежень та забезпечення безперешкодної та вільної торгівлі у ЄС визначили завдання не тільки гармонізації приватного права країн-

учасників ЄС, що виявилось суттєвою умовою завершення створення загального європейського єдиного внутрішнього ринку товарів та послуг. Процес подальшої інтеграції європейського приватного права визначається двома факторами. По-перше, поступове усвідомлення необхідності існування комплексного акту приватного права або визначення його правових засад – виокремлення його серед інших галузей. По-друге, міжнародні конвенції у якості інструменту гармонізації права виявили свої недоліки, оскільки процес їх підготовки, ратифікації та внесення змін вже не відповідає швидкоплинному механізму торгівельних операцій. Таким чином, обмеженість та фрагментарність, які супроводжують застосування конвенцій в умовах прагнення до гармонізації також сприяють відмові від подальшого застосування як інструменту забезпечення злагодженості національного права держав-учасників ЄС.

Останньою ініціативою у цій сфері є створення у 2004 році Об'єднаної мережі по Європейському приватному праву (Join Network on European Private Law), до якої увійшла низка провідних науковців, у тому числі і з Групи щодо вивчення Європейського цивільного кодексу та наукової групи Європейської дослідницької групи чинного приватного права ЄС (European Research Group on Existing EC Private Law (Acquis Group)). Результатом роботи цієї групи стала розробка у 2008 році «Проекту Загальної системи підходів» (Draft Common Frame of Reference – DCFR) [4].

Цей документ можна розглядати як важливий крок прояв національних систем в контексті єдиної загальноєвропейської спадщини, дає усвідомлення реально існуючого європейського приватного права, аналізує питання, за якими національні правові системи мають кардинально протилежні погляди, та вказує на перспективи розвитку приватного права Європи. Що стосується структури проекту Проект Загальної системи підходів (DCFR), то вона має такий вигляд – це принципи, модельні правила і визначення (термінологія). Модельні правила, це ядро Проекту, які систематизовані у 10 книгах. Перші три книги містять загальні положення договірного і зобов'язального права. четверта книга регулює окремі види договорів (Договори купівлі-продажу та

пов'язані з ними гарантії; договори про постачання електротроенергії; договори купівлі-продажу цінних паперів; договори, пов'язані з правом інтелектуальної власності). Положення четвертої книги не застосовуються щодо нерухомості. п'ята книга регулює ведення чужих справ без доручення. Шоста – позадоговірній відповідальності за заподіяну шкоду. Сьома - безпідставному збагаченню. Восьма – підстави придбання і втрати права власності. Дев'ята – забезпеченню рухомого майна. Десята - довірчій власності. Можна зробити висновок, що область застосування Проекту Загальної системи підходів (DCFR) не обмежується лише рамками договірної права, а виходить далеко за них, що дозволяє провести аналогію з структурою моделі цивільного кодексу.

Проект Загальної системи підходів (DCFR) як результат порівняльного вивчення чинного права ЄС і окремих його держав-членів, покликаний відобразити ті суспільні цінності, які закріплені в уже існуючих законах, хоча вони і не завжди збігаються. У зв'язку з цим Проект Загальної системи підходів (DCFR) зайняв проміжну, збалансовану позицію.

Слід визначити, що мова йде не про створення акту законодавства, а про науково-прикладний проект порівняльно-правового характеру, що має сприяти вивченню та розумінню приватного права в країнах-членах ЄС. Зокрема, він призначений показати, наскільки схожими є одна на одну національні системи приватного права, які можна розглядати як регіональний прояв загальної європейської спадщини. Завданням DCFR є наочно довести факт існування європейського приватного права, згадавши про відносно незначну кількість випадків, у яких різні правопорядки дають різні відповіді на загальні питання. Таким чином, DCFR розглядається як такий документ, що може надати ідеям європейського приватного права нове підґрунтя, що підвищує взаєморозуміння та сприяє колективному обговоренню проблем приватного права в Європі.

Таким чином, у рамках внутрішнього ринку ЄС без торговельних обмежень приватне право ЄС знаходиться у процесі формування постійно з огляду на динамізм приватно-правових відносин. Очевидною є потреба стимулювати виникнення правих

норм. Проект Загальної системи підходів (DCFR) відіграє важливу роль не тільки в контрактному праві, але також у праві власності, деліктному праві, в цілому у приватному праві ЄС. Питання стосовно того, як владні інституції зможуть запровадити виконання норм, не повинно бути орієнтиром у існуванні приватного права ЄС, адже його формування відбувається постійно та тоді, коли це дійсно потрібно.

Нині також відбувається пошук правової бази для запровадження Європейського цивільного кодексу в праві ЄС. Питання створення Європейського цивільного кодексу є більше політичним, ніж юридичним. Вони полягають у недостатньо ясній картині майбутнього утворення, його спрямованості. Ці фундаментальні причини невиділення приватного права ЄС є похідними від нез'ясованості питання конфедеративного чи федеративного майбутнього ЄС.

Розвиток та функціонування приватного права ЄС в цілому виглядає як досить суперечливий процес; сприймається дуже неоднозначно як різними інституціями Союзу, так і державами-членами. На цей процес накладають свій відбиток особливості структури і функціонування Європейського союзу, розподіл компетенції між його органами, закріплені міжнародно-правовими актами. Проте твердження, що ідея створення приватного права ЄС досі не вийшла за межі розробки правил технічного характеру, тому що вони не впливають на формування традиційної системи, не може існувати далі. Це підводить до висновку стосовно створення приватного права ЄС.

Література:

1. Sjef van Erp. European Private Law: Postmodern Dilemmas and Choices. Towards a Method of Adequate Comparative Legal Analysis // Electronic Journal of Comparative Law. Vol. 3.1. August, 1999. –
2. Constanze Semmelmann, «The Public-Private Divide in European Union Law or an Overkill of Functionalism», Maastricht Faculty of Law Working Paper. – No. 2012/12. – P. 242 .

3. Remien O. European private international law, the European Community and its emerging area of freedom, security and justice // Common market law rev. 2001. Vol. 38. № 1. - P. 53 – 86.
4. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://webh01.ua.ac.be/storme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf

Качурінер В.Л. Імплементация Україною норм Європейського Союзу у сфері запобігання промислового забруднення

*Качурінер В.Л.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права та державного управління,
Міжнародний гуманітарний університет*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УКРАЇНОЮ НОРМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ

У законодавстві ЄС в сфері виробництва найчастіше законодавчі і виконавчі функції зосереджені на регіональному або місцевому рівні влади, включаючи закріплення конкретних правових вимог до діяльності окремих промислових підприємств і організацій по охороні навколишнього середовища. Зокрема, це стосується технології видобутку корисних копалин, управління промисловими відходами та відновлювальних робіт. Аналогічно право видачі ліцензій підприємствам і організаціям може бути делеговано різним органам на різних рівнях.

Принципово наголосити, що в ЄС акцент ставиться на велику різноманітність екологічних засобів боротьби з забрудненням природного середовища промисловими підприємствами. Значна увага приділяється таким організаційно-правовим заходам як: екологічне нормування, ліцензування, екологічна експертиза, державний екологічний контроль, екологічний аудит, оцінка впливу на навколишнє середовище, екологічна сертифікація. Система екологічної сертифікації, наприклад, використовується в країнах Європейського Союзу, і яка тільки починає застосовуватися в Україні, має на меті

просувати на ринку продукцію промислових підприємств, при виробництві яких не допускалося порушень екологічних вимог.

Директива № 2010/75/ЄС про промислові викиди (всеохоплююче запобігання і контроль забруднень) [1, р. 17]. Ця Директива встановлює правила щодо комплексного запобігання і контролю щодо забруднення навколишнього середовища, що випливають з виробничої діяльності. Вона також встановлює правила, призначені для запобігання або, якщо це неможливо, зниження викидів в повітря, воду і землю з метою запобігання утворенню відходів та досягнення високого рівня захисту навколишнього середовища в цілому.

Політика ЄС спрямована на те, щоб споживання промисловими підприємствами відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів не перевищувало ємності екосистеми, а їх використання в господарській діяльності повинно бути відокремлено від економічного зростання шляхом підвищення ефективності використання ресурсів на підприємствах. Європейський Союз виробив єдину екологічну політику, яка, в свою чергу, є основою для розробки загальноєвропейського законодавства з охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів. Екологічна політика Європейського Союзу характеризується своїм динамізмом, урахуванням суспільних потреб та інтересів окремих його членів.

Основними завданнями для України є впровадження визначених в Угоді положень Директиви щодо: інтегрованого підходу до оцінювання планованої діяльності; обов'язку особи, яка звертається для отримання інтегрованого дозволу; відкритості процесу прийняття рішення про надання дозволу; спалювальних установок; установок для спалювання чи спільного спалювання відходів; установок та видів діяльності, які здійснюються з використанням органічних розчинників; установок, що використовуються для виробництва двоокису титану.

Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у сфері регулювання промислового забруднення. Так, Директива 2010/75/ЄС про

промислові викиди (всеохоплююче запобігання і контроль забруднень) (переглянута) зобов'язує прийняти національне законодавство та визначити уповноважений орган; визначити обладнання, яке потребує дозволу; запровадити найкращі наявні методик з урахуванням висновків довідкових документів щодо найкращих наявних методик; встановити інтегровану дозвільну систему; встановити механізм моніторингу відповідності; встановити граничні значення викидів від спалювання; підготувати програми зі скорочення загального річного обсягу викидів від існуючих установок.

У невідкладному порядку Рада асоціації визначає графік імплементації Україною цих положень для нових установок. Рада асоціації також визначає графік імплементації Україною цих положень для існуючих установок. Існуючі установки включають об'єкти, які отримали дозвіл протягом 5 років з дати набрання чинності цією Угодою, і були введені в експлуатацію не пізніше ніж через 6 років з дати набрання чинності цією Угодою.

Список використаних джерел:

1. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) Text with EEA relevance. *Official Journal*, L 334, 17.12.2010. P. 17-119.

*Бенедик Я. С.,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри публічного права
Інституту управління і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ВІДНОСИНАХ З ТРЕТІМИ ДЕРЖАВАМИ

Еволюція цінностей Європейського Союзу, поступовий розвиток юридичного механізму їхнього захисту слугує самоідентифікації Об'єднання як цілісного політичного утворення, що планомірно відходить від домінанти економічного лейтмотиву співпраці європейських держав. Стратегія ціннісної дифузії, що проявляється в проголошенні «спільних цінностей» фундаментом співпраці як держав-членів у межах ЄС, так і їхнього співробітництва із зовнішньо-політичними партнерами втілюється в так званій «політиці обумовленої підтримки» (EU conditionality policy). Так, забезпечення належної поваги до базових цінностей стає умовою для подальшого розвитку та поглиблення відносин між сторонами, що в зарубіжній доктрині ідентифікується як позитивний аспект (ефект) політики обумовленої підтримки, при цьому її негативний вимір об'єктивується в можливості застосування режиму відповідальності як реакції на грубе й тривале порушення цінностей, що, зокрема, знайшло своє закріплення в ст. 7 Договору про Європейський Союз та в угодах Союзу з третіми державами¹.

¹ Див., наприклад: Kochenov, D. EU Enlargement and the Failure of Conditionality: Pre-Accession Conditionality in

При цьому ціннісне ядро, на якому базується співпраця держав, характеризується відносною сталістю. Так, якщо вихідним параметром для встановлення відносин між ЄС та його державами-членами з, наприклад, східноєвропейськими країнами серед іншого було забезпечення поваги до верховенства права, демократії та прав людини [1], ці ж базові принципи відтворюються в інструментах, спрямованих на поглиблення та формалізацію відносин між ними, вони ж, слугуючи політичним критерієм для набуття членства в Союзі, не втрачають свого значення в контексті співробітництва держав, заснованого на засадах повноцінного членства в ЄС. При цьому, як підкреслюється Д. Коченовим, виклики, пов'язані з дотриманням цінностей, що останніми роками постають в середині ЄС, тісно корелюють з тим, наскільки політика обумовленої підтримки у контексті поглиблення інтеграції між Союзом і третіми державами балансує між її двома фундаментальними складовими: виконання зобов'язань стосовно наближення національного законодавства до *acquis* ЄС та забезпеченням поваги до фундаментальних цінностей [2, с. 2-13].

Ймовірний паралелізм у тлумаченні принципів, що складають ціннісний фундамент співпраці держав як у межах Союзу, так і його кооперації з країнами-партнерами слугує доказом того, що їхнє дотримання уособлює ту константу, яка покликана підкреслити домінантність політичного нарративу функціонування Об'єднання. При цьому як зазначає І. Яковюк, характеризуючи специфіку правової природи Союзу, «радикально універсалістський характер ціннісної системи ЄС обумовлює подолання звичайних бар'єрів територіальної експансії й отримання союзним простором якості безмежності» [3, с. 39]. Відповідні намагання

the Fields of Democracy and the Rule of Law. Austin: Wolters Kluwer Law & Business, 2008; Puente, C. Historical Evolution of Conditionality Criteria in External Relations of the EU with CEEC. From the Cold War to the Accession: An Insider's Perspective. Romanian Journal of European Affairs. 2014. Vol. 14. No. 4. P. 56-77; Koch, S. A Typology of Political Conditionality Beyond Aid: Conceptual Horizons Based on Lessons from the European Union. World Development, 2015. Vol. 75. P. 97-108; Szarek-Mason, P. Conditionality in the EU accession process. In The European Union's Fight Against Corruption: The Evolving Policy Towards Member States and Candidate Countries. Cambridge Studies in European Law and Policy. 2010. P. 135-156 та ін.

екстраполювати власні ціннісні догмати на зовнішньо-політичні відносини окремими вченими ідентифікується як схильність Союзу до неоколоніальних тенденцій шляхом реалізації власної «цивілізаційної» місії та намагань сприяти впровадженню так званого «інституційного ізоморфізму», що, включаючи надання фінансової підтримки та формалізацію відносин шляхом укладання договорів, проявляється у такій узагальненій ланцюжковій моделі взаємодії: ЄС, виступаючи експортером власних цінностей, обумовлює спрямованість діяльності його інститутів, що слугують провідниками практичної реалізації загальної «місії» Союзу, переконати інших суб'єктів міжнародного права стати їхніми реципієнтами [4, с. 44].

Задля забезпечення сталості співпраці Європейського Союзу (Співтовариств) з третіми державами до договорів, спрямованих на інституціоналізацію відносин між ними, почали включатися так звані клаузули щодо основних елементів. Зокрема, в укладених у 1992 році угодах про торгівлю, комерційну та економічну співпрацю з Албанією [5], Латвією [6], Литвою [7] та Естонією [8] констатувалося, що повага до демократичних принципів, прав людини, визначених Гельсінським заключним актом та Паризькою хартією для нової Європи, визначають внутрішню та зовнішню політику сторін і утворюють основні елементи відповідних угод.

З одного боку, включення відповідних положень мало сприяти інтеграції проблематики прав людини й поваги до демократичних принципів у політичний діалог між сторонами, при цьому реалізація прогресивних заходів щодо їхнього забезпечення відкривала нові можливості для поглиблення двосторонньої співпраці, з іншого боку, недотримання таких принципів могло розцінюватися як порушення матеріальної норми договору, і слугувати підставою для вжиття обмежувальних заходів сторонами у контексті виконання угод, на яких засновувалася їхня співпраця, зокрема, стосовно призупинення дії договору чи окремих його частин [9, с. 7-8] або припинення його в цілому [10, п. 27].

Це у свою чергу сприяло включенню в двосторонні договори спеціальних

положень стосовно права однієї зі сторін невідкладно призупинити дію угоди у випадку серйозного порушення її основних елементів («an explicit suspension clause», так звана «балтійська клаузула»¹). Згодом задля забезпечення їхньої максимальної оперативності до двосторонніх угод Союзу з третіми державами як альтернатива «балтійському» механізму почали включатися більш детальні правила стосовно порядку вжиття відповідних заходів у якості засобу реагування на порушення закріплених ними зобов'язань («a general non-execution clause» або «болгарська клаузула»²). Водночас, слід зауважити, що за загальним правилом, реалізації таких заходів повинні передувати консультації, окрім виняткових випадків, пов'язаних з порушенням основних елементів угоди, на які така вимога не поширюється³.

Відповідні стандартизовані клаузули набули в подальшому системного відтворення в численних угодах Європейського Союзу з третіми державами. Водночас видається можливим виокремити низку специфічних рис, притаманних відповідним положенням, закріпленим в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони [11]. Так, ст. 2 Угоди, якою визначаються її основні елементи, окрім вже традиційних посилань на повагу до демократичних принципів, прав

¹ Наприклад, ст. 21 Угоди між Європейським Економічним Співтовариством та Республікою Латвія щодо торгівлі, комерційного та економічного співробітництва від 31.12.1992 р.; ст. 21 Угоди між Європейським Економічним Співтовариством та Республікою Албанія щодо торгівлі, комерційного та економічного співробітництва від 25.11.1992 р.

² Наприклад, ст. 118 Європейської угоди, що засновує асоціацію між Республікою Болгарія, з однієї сторони, та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з іншої, від 08.03.1993 р.; ст. 102 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р.

³ Про причини включення до угод Союзу з третіми державами вказаних клаузул і їхню еволюцію більш детально див.: Святун, О. В. Принцип поваги до прав людини як європейська цінність в міжнародних договорах з третіми країнами. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 115 (2). С. 134-144; Lannon E., Inglis K.M., Haenebalcke T. The Many Faces of EU Conditionality in Pan-Euro-Mediterranean Relations / The EU's Enlargement and Mediterranean Strategies / M. Maresceau, E. Lannon (eds). Palgrave Macmillan, London. 2001. 403 p.; Bartels L. A Model Human Rights Clause for the EU's International Trade Agreements. German Institute for Human Rights. 2014. 42 p.; Prickartz A.-C., Staudinger I. Policy vs practice: The use, implementation and enforcement of human rights clauses in the European Union's international trade agreements. Europe and the World: A law review. 2019. Vol. 3(1).

людини та основоположних свобод і верховенства права, містить яскраво виражені безпекові елементи — забезпечення поваги до територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності¹, протидія розповсюдженню зброї масового знищення, пов'язаних з нею матеріалів та засобів їхньої доставки. При цьому положення ст. 2 Угоди інтегрально пов'язані з визначеними в ст. 3 принципами, базовими для посилення відносин між сторонами, зокрема, вільної ринкової економіки, належного врядування, боротьби з корупцією, транснаціональною організованою злочинністю, тероризмом та ін. Крім того, ст. 6 Угоди визначається, що співробітництво сторін спрямовується на те, щоб забезпечити відповідність їхньої внутрішньої політики принципам стабільності і дієвості демократичних інституцій, верховенства права та поваги до прав людини. Згаданим положенням корелюють принципи, на яких засновується співпраця сторін у сфері юстиції, свободи та безпеки, за ст. 14 Угоди, цілі якої, зокрема, полягають у зміцненні судової влади, підвищенні її ефективності, гарантуванні її незалежності й неупередженості та боротьбі з корупцією.

Незважаючи на те, що ст. 478 Угоди загалом відповідає стандартній конструкції «болгарської» клаузули, її положення містять інноваційні елементи. Так, уперше в Угодах про асоціацію з Україною, Молдовою (ст. 455 (3) [12]) та Грузією (ст. 422 (3) [13]) у якості виняткового заходу передбачається, що порушення одного з основних елементів договору може призвести до призупинення спеціальних торговельних преференцій, пов'язаних з режимом поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (незважаючи на те, що для будь-яких спорів стосовно тлумачення або застосування положень відповідних розділів Угод, присвячених торгівлі і пов'язаним з нею питанням, передбачено власний механізм їхнього вирішення) [14, с. 208-209].

Відтак, зважаючи на вказані положення, будь-які національні внутрішньодержавні перетворення, реалізація яких наражатиме на загрозу дотримання таких базових

¹ Примітно, що аналогічні положення Угод про асоціацію з Грузією та Молдовою не містять згадки про принципи територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності.

цінностей, як верховенство права, демократія й повага до прав людини, можуть безпосередньо позначатися на цілісності процесу виконання Угоди¹. Зокрема, відповідна проблематика набуває особливо актуального характеру з огляду на попередні висновки Європейської комісії за демократію через право² стосовно змін до законодавчих актів, що регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, яким вказується на те, що низка законодавчих новацій, опосередкованих останнім раундом судової реформи (пов'язаним з ухваленням Закону України № 193-IX від 16.10.2019 р.), становлять загрозу для незалежності національної судової системи, зокрема, у контексті скорочення чисельності суддів Верховного Суду, що серед іншого ставить питання стосовно дотримання принципу їхньої незмінності³ [15]. Більш того, зважаючи на те, що наразі на розгляді Конституційного Суду України знаходиться подання Верховного

¹ У цьому контексті варто зазначити, що загалом практика застосування відповідних заходів (зокрема, обмеження або припинення фінансової допомоги, усунення торговельних преференцій, застосування санкцій) як реакції на грубе порушення основних елементів угод Союзу з третіми країнами є досить лімітованою, зважаючи на те, що держави-члени ЄС віддають перевагу підтриманню сталого діалогу з їхніми партнерами. При цьому в більшості випадків заходи реагування на порушення фундаментальних цінностей адресувалися державам Африканської, Карибської та Тихоокеанської групи на підставі Угоди Котону від 23.06.2000 р. (Центральноафриканська Республіка, Мавританія, Гвінея, Мадагаскар та ін.). Про це більш детально див., наприклад, Prickartz A.-C., Staudinger I. Policy vs practice: The use, implementation and enforcement of human rights clauses in the European Union's international trade agreements. *Europe and the World: A law review*. 2019. Vol. 3(1).

² Важливо зауважити, що висновки Комісії мають актуальне значення й для оцінки ситуацій, що опосередковують ймовірне порушення цінностей Союзу державами-членами, відповідно до Повідомлення Європейської Комісії до Європейського Парламенту та Ради ЄС про нову рамку щодо посилення верховенства права (СОМ/2014/0158). На їхній актуальності також акцентовано увагу в Повідомленнях комісії від 2019 р., присвячених подальшому посиленню верховенства права в межах Союзу (СОМ(2019) 03.04.2019, СОМ(343) 17.07.2019) і в них же, зокрема, вказується на необхідності просування відповідних стандартів і у відносинах з третіми країнами.

³ У цьому контексті на окрему увагу заслуговує позиція, висловлена у Попередньому спільному висновку Венеційської комісії та Директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо проекту закону Республіки Молдова «Про реформування Верховного Суду та Офісу Прокурора» від 14.10.2019 р., наданому на звернення Міністра юстиції Молдови. У ньому, зокрема, висловлено занепокоєння стосовно передбаченого проектом національного закону поєднання процесу перевірки суддів із переформатуванням національної вищої судової інстанції (заміна Верховного Суду Верховним Судом Справедливості з лімітованою юрисдикцією і відтак меншою кількістю суддів). У цьому контексті, як зазначається Комісією, покладення на повноважних суддів Верховного Суду обов'язку пройти процедуру позачергового оцінювання за відсутності належної правової аргументації актуалізує питання щодо втручання в принцип незмінності суддів. У висновку констатується, що відповідна ситуація може створити небезпечний прецедент і призвести до очікування, що процедури перевірки суддів будуть здійснюватися щоразу зі зміною влади, що негативно впливатиме на рівень їхньої незалежності.

Суду щодо відповідності окремих положень Закону України від 2.06.2016 р. № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» та Закону України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя» в редакції згаданого Закону України від 16.10.2019 р. № 193-IX Конституції України, видається, що у цьому контексті оцінка висвітленої в поданні ситуації має також здійснюватися крізь призму цілей, принципів та основних елементів Угоди про асоціацію [16, с. 58], а також релевантних правових позицій Суду Справедливості ЄС.

Насамперед, на тлі останніх законодавчих перетворень вартою особливої уваги є справа *Commission v. Poland (C-619/18)*, стосовно закону, яким знижувалася межа пенсійного віку для суддів Верховного Суду Польщі, його ретроактивної дії щодо раніше призначених суддів і надання Президенту дискреційних повноважень у контексті подовження строку діяльності суддів Верховного Суду понад встановлений пенсійний вік, а також справа *Commission v. Poland II (C-192/18)*, яка аналогічно стосувалася, серед іншого, зниження межі пенсійного віку суддів звичайних судів та надання Міністру юстиції повноважень подовжувати строк діяльності суддів на посадах. За результатами розгляду цих справ Великою Палатою Суду Справедливості Європейського Союзу 24.06.2019 р. [17] та 05.11.2019 р. [18] відповідно були ухвалені рішення, у яких Суд констатував невиконання Польщею зобов'язань за другим підпунктом статті 19 (1) ДЄС. Зважаючи на те, що принцип незмінності суддів має ключовий характер у контексті забезпечення їхньої незалежності, а будь-які заходи, що обумовлюють його обмеження, повинні відповідати легітимній меті та мати пропорційний характер, Суд дійшов висновку, що застосування відповідних положень національного законодавства поза встановленням спеціального перехідного періоду таким чином, щоб врахувати легітимні очікування зацікавлених осіб, становило собою захід, який не мав легітимного виправдання.

Водночас, в обох рішеннях Суд вказує, що положення ст. 19 ДЄС, конкретизують зміст принципу верховенства права, закріпленого в ст. 2 ДЄС (п. 47 рішення у справі С-

619/18 та п. 98 рішення у справі C-192/18).

Слід зауважити, що у справі *Commission v. Poland* (C-619/18) у якості третьої особи брала участь Угорщина, щодо якої Судом Справедливості ЄС раніше також було постановлено негативне рішення стосовно положень національного законодавства, якими передбачалося обов'язкове звільнення суддів, прокурорів та нотаріусів після досягнення ними 62-річного віку [19]. Вказуючи на невідповідність зазначених заходів вимогам пропорційності та легітимній меті, Суд констатував порушення положень статей 2 та 6(1) Директиви Ради 2000/78/ЄС про встановлення загальних правил рівного ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності від 27.11.2000 р.¹ [20].

Таким чином, видається можливим дійти висновку, що цінності Європейського Союзу, підкреслюючи особливий статус утворення, відіграють важливу стабілізуючу роль як в межах самого Союзу, так і в його відносинах з третіми державами, в останньому випадку серед іншого слугуючи засобом верифікації готовності держави-партнера до поглиблення інтеграційних зв'язків з ЄС. При цьому, з огляду на інноваційний характер європейського комунітарного проекту, динамічність розвитку правового доробку Союзу та практики його впровадження, лімітованість досвіду юридичного реагування на можливі випадки порушення базових принципів, покладених в основу співпраці сторін за міжнародними договорами, не виключає можливості застосування новітніх інструментів, які б сприяли забезпеченню належному виконанню покладених на них двосторонніх зобов'язань. Відповідна ситуація також актуалізується тим, що запровадження відповідних засобів реагування може слугувати запорукою сталості відносин між державами-членами і в середині самого Союзу.

Список використаних джерел:

1. Statement by an extraordinary EPC Ministerial Meeting concerning the “Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union, 16.12.1991.

¹ Положення статей 2 та 19 ДЄС взагалі не були предметом розгляду у даній справі.

European Political Cooperation Documentation Bulletin. 1991. Vol. 7, P. 769-770. URL: <http://aei.pitt.edu/36871/1/A2880.pdf>

2. Kochenov D. The Issue of Values / *The Application of EU Law in the Eastern Neighborhood of the European Union* / R. Petrov, P. Van Elsuwege (eds.), London: Routledge, 2014. P. 46-62. URL: <https://ssrn.com/abstract=2295154>

3. Яковюк І. Імперська модель як основа організації влади в Європейському Союзі: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4. С. 33-47.

4. Haglund-Morrissey A. EU Value Promotion and the European Neighborhood Policy. *Southeastern Europe*. January 2007. Vol. 32 (1). P. 39-59.

5. Agreement between the European Economic Community and the Republic of Albania, on trade and commercial and economic cooperation : *Official Journal of the European Communities*. 25.11.1992. Vol. 35. L 343. P. 2-9. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A21992A1125%2801%29>

6. Agreement between the European Economic Community and the Republic of Latvia on trade and commercial and economic cooperation : *Official Journal of the European Communities*. 31.12.1992. Vol. 35. L 403. P. 11-18. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1992.403.01.0011.01.ENG&toc=OJ:L:1992:403:TOC

7. Agreement between the European Economic Community and the European Atomic Energy Community, of the one part, and the Republic of Lithuania, of the other part, on trade and commercial and economic cooperation : *Official Journal of the European Communities*. 31.12.1992. Vol. 35. L 403. P. 20-28. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1992.403.01.0020.01.ENG&toc=OJ:L:1992:403:TOC

8. Agreement between the European Economic Community and the Republic of Estonia on trade and commercial and economic cooperation : *Official Journal of the European Communities*. 31.12.1992. Vol. 35. L 403. P. 2-9. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.1992.403.01.0002.01.ENG&toc=OJ:L:1992:403:TOC

9. Communication from the Commission on the inclusion of respect for democratic principles and human rights in agreements between the Community and third Countries, COM(95) 216 final, 23.05.1995. URL: https://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/com1995_0216en.pdf

10. Case C-268/94. Portuguese Republic v Council of the European Union. Judgment of the Court of 3 December 1996. *European Court Reports*. 1996. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0268>

11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : *Офіційний вісник України*. 2014. № 7. Т. 1. Стор. 83. Ст. 2125. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/stru

12. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part : *Official Journal of the European Communities*. 30.08.2014. Vol. 57. L 260. P. 4-738. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.260.01.0004.01.ENG

13. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part : *Official Journal of the European Communities*. 30.08.2014. Vol. 57. L 261. P. 4-743. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02))

14. Van der Loo G. EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area: a New Legal Instrument for EU integration Without Membership. BRILL, 2016. 434 p.

15. Venice Commission says recent legal amendments on judiciary in Ukraine threaten stability and independence of the system : Council of Europe. Communications. Press Release. URL:

https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809933f2

16. Petrov R. EU Common Values in the EU-Ukraine Association Agreement: Anchor to Democracy? *Baltic Journal of European Studies Tallinn University of Technology*. 2018, Vol. 8, No. 1 (24). P. 49-62.

17. Case C-619/18, European Commission v Republic of Poland. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 24 June 2019. *European Court Digital Reports*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0619>

18. Case C-192/18. European Commission v Republic of Poland. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 05 November 2019. *European Court Digital Reports*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1575863665042&uri=CELEX:62018CJ0192>

19. Case C-286/12, European Commission v Hungary. Judgment of the Court (First Chamber) of 06 November 2012. URL: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=129324&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6257051>

20. Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation : *Official Journal of the European Communities*. 02.12.2000. Vol. 43. L 303. P. 16-22. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>

*Резнічук М.С.,
аспірантка кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка¹*

ЗНАЧЕННЯ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ДЛЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Угода про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА) є першим прикладом угод, які укладені ЄС з третіми країнами після інституційного та політичного реформування ЄС, яке відбулося після підписання та набуття чинності 1 грудня 2009 року так званого Лісабонського договору (офіційна назва – Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейського Співтовариства)².

Для того, щоб зрозуміти значення ратифікації Лісабонського договору для УА, необхідно дослідити найважливіші реформи, які відбулися в інституційно-договірному механізмі ЄС: посилення ролі Європейського Парламенту та, відповідно, надання йому нових повноважень, зміна процедури голосування в Раді ЄС, впровадження громадянської ініціативи, запровадження посади Верховного представника Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки³. Дійсно, Лісабонський договір являє собою значний прогрес у зовнішній політиці Європейського Союзу. Але Лісабон не починається з чистої сторінки; в ЄС десять років діяла політика

¹ Науковий керівник: Смирнова К.В. – д.ю.н., професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

² <http://vmv.kyumu.edu.ua/v/10/08.htm>

³ https://europa.eu/european-union/law/treaties_en

безпеки і оборони і майже двадцять років - спільна зовнішня політика¹. На даний момент, спільна зовнішня політика і політика безпеки не являє собою окрему опору ЄС. Ця політика є частиною зовнішньополітичної діяльності ЄС, як і спільна торговельна політика. Важливі зміни також відбулися й в торговельній сфері – основне торговельне законодавство ЄС (наприклад, антидемпінгові заходи чи торговельні преференції) спочатку «проходить» через Європарламент (відповідно до звичайної законодавчої процедури) перед тим, як воно буде прийнято або змінено Радою ЄС². Іншим варіантом узгодження тексту торговельних угод може бути обрання опції із залученням Європейської Комісії: зокрема, Європейська комісія здійснює запит до Ради ЄС на проведення переговорів щодо торговельної угоди з торговим партнером. Дозвіл Ради може включати в себе «директиви» - вони часто згадуються як «мандат» і окреслюють цілі Комісії в угоді. Потім Комісія веде переговори з торговим партнером від імені ЄС³.

Таким чином, процедура укладання торговельних угод ЄС з третіми країнами змінилась. Традиційно технократичний підхід торгової політики ЄС був радикально змінений у зв'язку зі вступом в силу Лісабонського договору в 2009 році; з цим договором Комісія втратила свій односторонній контроль в цій області, в той час як Європейський Парламент отримав важливий голос⁴.

Важливо зазначити, що переговорний процес щодо укладання УА відбувся саме в період етапу реформування ЄС: переговори з Україною були розпочаті вже в 2007 році⁵. Варто підкреслити, що на момент переговорів основним політичним та правовим інструментом співпраці між ЄС та Україною була Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною (далі – УПС), яка

¹ <https://www.iemed.org/observatori-es/arees-danalisi/arxiu-adjunts/monografia-9/14.pdf>

² https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/june/tradoc_147977.pdf

³ <https://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/>

⁴ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522329/EXPO-INTA_SP\(2014\)522329_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2014/522329/EXPO-INTA_SP(2014)522329_EN.pdf)

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/ukraine/>

набула чинності в 1998 році¹. На Паризькому саміті в 2008 році лідери ЄС та України домовилися про те, що нова розширена угода отримає назву угоди про асоціацію, і що головною метою УА буде оновлення спільної інституційної структури ЄС та України, яка сприятиме поглибленню відносин у всіх галузях, а також зміцненню політичної асоціації та економічної інтеграції, включаючи взаємні права та обов'язки. З моменту початку переговорів щодо УА в 2007 році відбулось 21 раунд переговорів.

З березня 2009 року вони були доповнені програмою відеоконференцій, завдяки якій можна було вести безперервний і прискорений процес переговорів з питань економічного та галузевого співробітництва, з питань торгівлі та щодо горизонтальних положень угоди за участю широкого кола експертів.

Після досягнення угоди про приєднання України до СОТ (офіційне приєднання відбулося 16 травня 2008 року) 18 лютого 2008 року ЄС та Україна розпочали переговори про створення Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) в якості центрального елемента УА. З тих пір було проведено вісімнадцять раундів переговорів по ПВЗВТ. Спільні доповіді про хід переговорів щодо УА були представлені на самітах Україна-ЄС в 2007, 2008 і 2009 роках. Під час Четвертого Саміту про хід роботи висвітлювався прогрес, досягнутий за останній рік. Після саміту 2009 року було проведено три пленарних раунди і п'ять раундів по ПВЗВТ². В цілях підготовки та прискорення процесу набуття чинності УА почав діяти в листопаді 2009 року Порядок денний асоціації Україна-ЄС, а в грудні 2011 року під час П'ятнадцятого Саміту Україна-ЄС завершився процес переговорів.

Таким чином, переговори щодо тексту УА зайняли тривалий час, беручи початок в 2007 році. Як зазначають Р.А. Петров, Г. Ван дер Лоо та П. Ван Ельсвеге, УА є одним з перших прикладів цієї нової практики, яка впливає з процесуальних поправок Лісабонського договору щодо ведення переговорів та укладення міжнародних угод від

¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012

² http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/docs/joint_progress_report4_association_en.pdf

імені ЄС. Комплексний і всеосяжний характер УА знаходить своє відображення у виборі правової бази. Рішення Ради про підписання і тимчасове застосування політичних положень, прийняте 17 березня 2014 року, об'єднує правову основу для дій ЄС у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики (ст. 31(1) і 37 Договору про ЄС з традиційним положенням про асоціацію (Стаття 217 Договору про функціонування ЄС. З процедурної точки зору наявність Спільної зовнішньої та безпекової політики в якості правової основи не має великого значення, оскільки угоди про асоціацію вже вимагають одноголосності в Раді.

Крім того, дія Спільної зовнішньої та безпекової політики занадто обмежена, щоб скасувати статтю 218(6)a(i) Договору про функціонування ЄС, яка вимагає згоди Європейського парламенту на укладення угод про асоціацію. Проте, поєднання правових основ Спільної зовнішньої та безпекової політики та Договору про функціонування ЄС можна розглядати як логічний наслідок біполярності зовнішніх дій ЄС, як це відображено в статті 40 Договору про ЄС¹.

Отже, ті зміни, які відбулися в інституційній (і не тільки) структурі ЄС після набуття чинності Лісабонського договору в 2009 році, значно вплинули на переговорний процес нашої держави з ЄС щодо погодження змісту УА, а зазначені в ст. 42 Договору про ЄС цілі політики безпеки (яка є невід'ємною складовою Спільної зовнішньої і політики безпеки) являють собою політично-правову відповідь ЄС на дії Російської Федерації під час трагічних подій 2013-2014 рр., коли відбулися протести серед українського населення у зв'язку з призупиненням процесу підготовки до підписання УА.

¹ file:///C:/Users/pc/Desktop/GVdL_PVE_RP_LAW_WP_2014_9.pdf

*Мартинюк Б.В.,
аспірантка кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка¹*

ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ ЄС

У 2014 році Європейський Союз заявив про створення Єдиного цифрового ринку ЄС (ЄЦР ЄС) як одного з основних пріоритетів діяльності Європейської Комісії під керівництвом Ж.-К. Юнкера. Це мало на меті полегшення життя громадян ЄС, а також покращення внутрішньо-інституційної комунікації між ЄС і його державами-членами. Для цього Європейська Комісія запропонувала пакет законодавчих ініціатив, які мали на меті: по-перше, покращити доступ споживачів і бізнесу до цифрових послуг, по-друге, створити умови для процвітання та функціонування цифрових мереж та інноваційних сервісів, по-третє, наростити потенціал цифрової економіки. Проте лібералізація цифрового простору також потребує встановлення безпекової компоненти враховуючи сучасні виклики і загрози.

Питання безпеки цифрового простору поставало і раніше на порядку денному інституцій ЄС, проте до Стратегії Єдиного цифрового ринку ЄС було включено конкретні кроки з її забезпечення. У 2017 році під час середньострокового перегляду

¹ Науковий керівник: Смирнова К.В. – д.ю.н., професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стратегії ЄЦР Єврокомісія визначила виявлення та підвищення стійкості до кібер-загроз серед своїх пріоритетів на найближчі роки.

Актуальності дане питання набуває з огляду на бажання України до гармонізації цифрових ринків з ЄС, а також у контексті пріоритетів ініціативи ЄС «Східне партнерство», учасником якої являється наша держава. Уніфікований підхід сприятиме веденню економічної активності українських компаній із європейськими. Інший аспект пов'язаний із необхідністю комунікації з ЄС з метою обміну передовим досвідом та найкращими практиками, оскільки перед Україною постійно постають виклики і загрози у інформаційному і цифровому просторах на тлі російської агресії проти України, до якої також можна віднести цифрову війну.

Безпека цифрового простору є багатовимірною, її можна розглядати на різних рівнях – від питань захисту персональних даних окремого індивіда до питань кібероборони, які можуть поставити на міждержавному рівні і являтися одним із проявів військової агресії. Проте необхідно зупинитися на особливостях, які на даному етапі є найбільш характерними для Єдиного цифрового ринку ЄС.

З метою покращення координації політик Європейською Комісією створено спеціальний підрозділ, який опікується питаннями кібер-безпеки і цифрової приватності, забезпечуючи їхню синергію. Частково питання віднесено до компетенції різних генеральних директоратів ЄК (ГД ЄК Дослідження й інновації, ГД ЄК Комунікаційні мережі, контент і технології, ГД ЄК Конкуренція тощо). Окрім того ЄС фінансується низка проєктів, які опікуються питаннями інформаційної та кібер-безпеки, через програми на кшталт «Горизонт 2020».

Оскільки політикам¹ ЄС притаманний людиноцентризм логічним вбачається введення нових правил обробки персональних даних на тлі цифровізації переважної більшості сфер людського життя. Основоположним документом являється Регламент 2016/679 (Загальний регламент про захист даних) [1], який вступив у силу 25 травня

¹вживається у значенні англійського "policy"

2019 року. Предметом регулювання даного регламенту є персональні дані – інформація, що стосується особи, за якою її можна ідентифікувати. До персональних даних при цьому відноситься доволі широкий спектр інформації: паспортні дані, сімейний стан, освіта, інформація про стан здоров'я, IP-адреси тощо – будь-які дані, які можуть ідентифікувати фізичну, фізіологічну, генетичну, розумову, економічну, культурну чи соціальну сутність особи. Регламент поширюється на суб'єктів господарювання і містить положення, що встановлюють чіткі рамки збирання, обробки та зберігання персональних даних. Особливістю Загального регламенту про захист даних є його екстериторіальний характер, при порушенні норм Регламенту штраф може розраховуватись від усього світового обороту суб'єкта господарювання. Це означає, що якщо українські компанії хочуть вести економічну активність в ЄС або наймати на роботу громадян ЄС, то на них буде поширюватися дія Регламенту.

Іншим виміром цифрової безпеки є кібер-безпека. На сьогоднішній день питання кібер-тероризму набуває актуальності як ніколи раніше. Статистичні дані Європейської комісії, представлені під час оголошення «Стану справ Союзу у 2017 році», демонструють, що економічні збитки від кібер-злочинності зросли в 5 разів у період між 2013-2017 роками. Водночас внаслідок таких атак у 2016 році постраждали 80% європейських компаній.

27 червня 2019 року в силу вступив Регламент ЄС 2019/2018 (Акт кібер-безпеки ЄС) [2]. Регламент має на меті покращення стійкості ЄС до кібер-загроз та підвищення рівня довіри до Єдиного цифрового ринку ЄС. Акт посилює повноваження Агентства ЄС з мережевої та інформаційної безпеки. Відповідно до цього, Агентство сприяє координації та співпраці з питань кібер-безпеки між державами-членами, інституціями ЄС та агентствами і органами ЄС. До компетенцій входять також аналіз та надання рекомендацій зацікавленим сторонам щодо можливостей підвищення обізнаності з питань кібер-безпеки та впровадження відповідних політик у ключових секторах – транспорту, енергетики та фінансів.

Окрім того Регламентом передбачено введення системи сертифікації, яка дозволить надавати сертифікати виробникам, що засвідчуватимуть безпеку цифрового продукту. Таким чином безпосередньо споживачі зможуть отримувати переваги від користування продуктами, які вже пройшли перевірку та є безпечними.

Необхідно також відзначити Директиву (ЄС) 2016/1148 про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу [3]. Директивою передбачено створення в країнах-членах команд реагування на інциденти комп'ютерної безпеки, які мають бути об'єднані в одну мережу для оперативного обміну інформацією.

Підсумовуючи можна зазначити, що у ЄС спостерігається тенденція до усвідомлення загроз та переосмислення безпеки цифрового простору беручи до уваги питання, які ставляться на порядку денному. Зокрема, серед пріоритетів нової Європейської Комісії під керівництвом У. фон дер Ляєн, мандат якої розрахований на 2019-2024 роки встановлено розвиток «Європи, яка відповідатиме цифровій ері». Знаковим є також призначення спеціального Віце-президента Європейської Комісії з цього питання, серед завдань якого визначено оновлення правил безпеки для цифрових платформ.

Список використаних джерел:

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/2018 від 17 квітня 2019 року про Агентство Європейського Союзу з кібер-безпеки і про інформаційні та комунікаційні технології сертифікації кібер-безпеки

3. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу

*Веселовський Б.А.,
аспірант кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка¹*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОСЛУГИ ЗАГАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ІНТЕРЕСУ» В ЄС

Інтеграція України до Європейського Союзу (ЄС) передбачає наближення законодавства України до норм права ЄС. І це відома на сьогодні аксіома. Натомість залишається невизначеним питання об'єму та тривалості такого наближення. Угода про асоціацію визначає деякі сектори більш конкретно, деякі – менш, які повинні бути гармонізовані Україною в рамках виконання даного міжнародного договору. Така гармонізація потрібна, перш за все, нашій державі, зокрема одним з інститутів, що дозволяють дійсно говорити про існування ринкової економіки та бюджетної дисципліни, а також активізувати залучення міжнародних інвестицій є інститут державної допомоги. Державна допомога суб'єктам господарювання є звичним явищем, але її потрібно підпорядкувати певним правилам, особливо для тих підприємств, які надають так звані послуги загального економічного інтересу (надалі – ПЗЕІ). Дані послуги не можливо надавати без такої державної підтримки – що дозволяє по-різному інтерпретувати випадки надання такої державної допомоги, навіть коли, за усіма показниками, вона повинна бути визнана недопустимою.

¹ Науковий керівник: Смирнова К.В. – д.ю.н., професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Термін «послуги загального економічного інтересу» вперше з'являється в Римському договорі 1957 року про заснування Європейського економічного співтовариства. В параграфі 2 статті 90 Римського договору згадується про підприємства, які мають повноваження надавати та керувати послугами загального економічного інтересу з метою їх підпорядкуванню нормам Римського договору, зокрема правилам щодо конкуренції, в обмеженому вигляді, а саме, щоб застосування таких правил не порушувало та/або фактично не позбавило їх можливості надання таких послуг[1]. Юридично підходячи до даної норми, можна сказати, що вже з 1957 року, коли правила щодо конкуренції в Європейському економічному співтоваристві лише започаткувались, був сформульований негативний підхід до послуг загального економічного інтересу. Негативний підхід заключався в тому, що апріорі ці послуги виключались або обмежено підпадали під норми щодо конкуренції та розвитку вільного ринку в умовах Співтовариства. В основному це було пов'язано з тим, що європейське об'єднання держав ґрунтувалось на економічних цілях та інтересах, при цьому, збереження таких чутливих, особливих видів економічної діяльності не ставились під сумнів першими учасниками об'єднання – усі вони погоджувались з тим, що послуги загального інтересу поки повинні залишитись на національному рівні з мінімальним втручанням наднаціональних органів, що створювались.

З поглибленням євроінтеграційних процесів постало питання перегляду ставлення Співтовариства до послуг, що становили загальний економічний інтерес. Не останню роль у цьому відіграв Суд ЄС. В рішеннях у справах «Корбо» (Corbeau)[2] та «Коммюнд'Альмело»[3] (Commune d'Almelo) вперше були зроблені загальні висновки щодо обмеження дії правил конкуренції саме, якщо мова йде про ПЗЕІ. Суд ЄС в даних рішеннях підтвердив основоположні тези про те, що, по-перше, держава має право надавати фінансову підтримку компаніям, які надають послуги, які є сприятливими та необхідними для всього населення, по-друге, правила конкуренції можуть бути обмеженими лише настільки, наскільки це необхідно для того, щоб це чи інше

підприємство (суб'єкт господарювання) могли виконати свої завдання з надання послуг загального економічного інтересу. В 2003 році Суд ЄС постановив своє відоме рішення в справі Альтмарк, яке і до сьогодні чинить вирішальний вплив як методичне та правове підґрунття для рішень Комісії ЄС, коли вона виносить рішення про сумісність державної допомоги. В рішенні Альтмарк, Суд ЄС сформулював 4 критерії, які необхідні для визначення послуг, спрямованих на забезпечення загального економічного інтересу: суб'єкт господарювання – отримувач повинен мати зобов'язання по наданню ПЗЕІ та такі послуги мають бути чітко визначеними; параметри для розрахунку компенсації за надання ПЗЕІ повинні бути об'єктивними, прозорими та заздалегідь встановленими; компенсація не може перевищувати суми, необхідної для покриття всіх або частини витрат, понесених під час виконання зобов'язань з надання ПЗЕІ, з урахуванням відповідних надходжень та розумного прибутку; якщо суб'єкт господарювання, який повинен виконувати зобов'язання з надання державних послуг, не обирається згідно з процедурою публічних закупівель, яка дозволила б обрати учасника тендеру, здатного надавати ці послуги за найменшою вартістю для громади, рівень компенсації повинен визначатися на основі аналізу витрат типової добре керованої компанії.

В загальному, хоча в договорах ЄС і згадуються ПЗЕІ, жоден з них не визначає чим вони є і не надає їх дефініцію. В документі за назвою Повідомлення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів від 12 травня 2004 року під назвою «Біла книга про послуги загального інтересу», визначається, що послуги загального інтересу та послуги загального економічного інтересу не є тотожними поняттями. Термін «послуги загального інтересу» не можна знайти в Договорі про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС). Їх дефініція походить з практики Співтовариства від терміну «послуги загального економічного інтересу», який використовується в ДФЄС. Він ширший, ніж термін «послуги загального економічного інтересу» і охоплює як ринкові, так і неринкові послуги, які органи державної влади класифікують як такі, які зачіпають

загальний інтерес та є предметом конкретних зобов'язань щодо надання публічних послуг. Як визначається в самій Білій книзі 2004 року, «Біла книга зосереджується головним чином, але не виключно, на питаннях, що стосуються «послуг загального інтересу», оскільки сам ДФЄС зосереджується в основному на економічній діяльності. Термін «послуги загального інтересу» використовується у Білій книзі лише тоді, коли в тексті також йдеться про неекономічні послуги або там, де не потрібно вказувати економічну чи неекономічну природу відповідних послуг»[4]. Біла книга 2004 року наводить кілька прикладів ПЗЕІ: «послуги, що надаються великими мережевими компаніями, такі як транспорт, поштові послуги, енергетика та зв'язок». Вони певною мірою залишаються підпорядкованими законам ринку та конкуренції (стаття 106 ДФЄС). Але при цьому допускається відступ від правил статей 101-109 ДФЄС, якщо це необхідно для виконання їхнього призначення, що становить загальний інтерес. Зокрема, надавачі таких послуг мають право отримувати від держави необхідну та пропорційну фінансову компенсацію. Інакше невиправдана допомога класифікується як «державна допомога, що несумісна з внутрішнім ринком» та відповідним чином санкціонується Європейською Комісією.

В Договорі про функціонування Європейського Союзу (в Лісабонській редакції від 1 січня 2009 року) норма пункту 2 статті 106 точно відтворює норму параграфу 2 статті 90 Римського договору 1957 року. Але важливо додати те, що під час ухвалення Лісабонського договору, були включені дві важливі зміни: була включена норма статті 14 ДФЄС про те, що «...зважаючи на місце послуг загального економічного інтересу серед спільних цінностей Союзу, а також на їхню роль у сприянні соціальній та територіальній єдності, Союз та держави-члени, кожен у межах своїх відповідних повноважень та в межах застосування Договорів, дбають про те, щоб такі послуги надавались на принципах та умовах, зокрема економічних та фінансових, що уможливають виконання їхньої місії» - тобто загальне формулювання ставлення Союзу до даних послуг та був включений Протокол №26 до ДФЄС про послуги

загального економічного інтересу (деталізація статті 14 ДФЄС), який визначає основну роль та широкі дискреційні повноваження національних, регіональних та місцевих органів влади, що стосується надання, доручення виконання та здійснення організації послуг загального економічного інтересу якомога ближче до потреб споживачів. Це означає, що право Європейського союзу іншими словами дистанціюється від надмірного регулювання та визначення таких послуг, віддаючи це на розсуд держав-членів Союзу.

Таким чином, враховуючи аналіз чинного на сьогодні нормативного комплексу в ЄС, присвяченого послугам загального економічного інтересу, можна сконструювати наступну модель: право Європейського Союзу чітко визнає, що виконання певних послуг, які стосуються усіх споживачів і становлять загальний інтерес може переважати над правилами конкуренції (за умови, що вигоди, які надає держава суб'єкту господарювання, що надає такі послуги, суворо компенсують витрати, понесені даним суб'єктом); по-друге, на відміну від попередніх редакцій установчих договорів, Лісабонський договір встановлює реальну правову основу для ПЗЕІ. ДФЄС згадує їх у статті 14 і присвячує їм цілий Протокол № 26, який маю однакову юридичну силу та є невід'ємним елементом установчого договору. З початком дії Лісабонської редакції установчих договорів, послуги загального економічного інтересу перетворились в реальну юридичну категорію права Європейського Союзу. Головним чином, вона базується на принципі субсидіарності: держави вільні визначати, організовувати та фінансувати послуги, які вони хочуть кваліфікувати як послуги загального економічного інтересу, і ЄС не втручається в організацію та надання таких послуг. Таким чином, дані послуги допускають географічні, соціальні та культурні відмінності. Водночас варто зауважити, що європейське законодавство покладає на держави обов'язок щодо необхідності гарантувати високий рівень якості, безпеки та доступності, рівного ставлення та загального доступу до послуг загального економічного інтересу.

Список використаних джерел

1. THE TREATY OF ROME [Електронний ресурс]. – 1957. – Режим доступу до ресурсу: https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf.
2. Arrêt de la Cour du 19 mai 1993. - Procédure pénale contre Paul Corbeau. [Електронний ресурс] // EUR-LEX. – 1993. – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991CJ0320:FR:HTML#SM>
3. Arrêt de la Cour du 27 avril 1994. Commune d'Almelo et autres contre NV Energiebedrijf Ijsselmij. [Електронний ресурс] // EUR-LEX. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:61992CJ0393&from=FR>.
4. Communication de la Commission au Parlement européen, au Conseil, Comité économique et social européen et au Comité des régions - Livre blanc sur les services d'intérêt général [Електронний ресурс] // EUR-LEX. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52004DC0374&from=FR>.

Aliieva E. EU – Turkey relations from the security perspective: risks and opportunities

*Elnara Aliieva,
Graduate student of the
Institute of International Relations,
Senior referent-translator,
Association of enterprises
of salt industry "UKRSALT"
Kyiv, Ukraine*

E.U. – TURKEY RELATIONS FROM THE SECURITY PERSPECTIVE: RISKS AND OPPORTUNITIES

For decades after the onset of the Cold War Turkey was the anchor of the NATO's southern flank and played a leading role in the EU security system. Many analysts point out that today Ankara's role in the security realm of the EU has considerably weakened. Certainly it is different from the perspective of Cold-war realities, but it has transformed into a new quality. As put by Richard Holbrooke in 1995: "Turkey stands at the crossroads of almost every issue of importance on the European continent-including NATO, the Balkans, Cyprus, the Aegean, Iraq sanctions, Russian relations in the Caucasus and Central Asia, and transit routes for Caspian oil and gas" [7]. According to Meltem M. Baç, there are three assets that make Turkey an indispensable actor in the European security system in the post-Cold War era: its membership in NATO, its military capabilities, and its geostrategic position [1].

Indeed, owing to its vote in the North Atlantic Council, Turkey has an institutional lever that can influence the EU's defense aspirations. But, more determinative are Turkey's military capabilities that can be vital for operations in the expanded European security area. In this

respect, it is worth mentioning the example of the role Turkey played in the 1990-91 Gulf War that was crucial for the victory, because of the high value of the Incirlik air base for conducting the air campaign. Turkey controls a pivotal intersection between Southeastern Europe, the Middle East, the Balkans, and the Caucasus, which allows it to qualify as a major player all these region Turkey's military assets, especially bases would be crucial for the success of any possible EU operation in the abovementioned regions.

For the time being, Russia's anaconda energy strategy especially worries the EU members. The majority agree that diversification of energy supplies is the reasonable answer to Russia's moves. In this respect we should not overlook the fact that Turkey is located at the intersection of main diversification paths making it an energy hub. Turkey is already an energy corridor for Europe, as some of the oil from the Middle East is transported through its territory. Being situated between the leading suppliers of oil and natural gas and Europe, Ankara actively promotes its geoenergy interests. Ankara has achieved the signing and implementation of large energy transportation projects through its territory. Thus, the strategic location gives Turkey the opportunity to become an energy "bridge" between energy producers in the east and energy market in the west. One should notice that its role would increase extraordinarily when the energy resources of the Caspian area fully reach the world markets. The basis of the Turkish strategy is the supply of natural gas from the Caspian basin [2]. The pearl of the Caspian basin is definitely "Shahdeniz" gas field whose reserves are 1.2 trillion cubic meters making it one of the few giant gas fields in the world and giving it strategic importance. The emergence of the Caspian basin as a significant source of oil and natural gas highlights the fact that Turkey is already geographically and culturally close to 65% of all world oil and natural gas reserves. The transit role of Turkey makes it an indispensable element in the diversification of energy supplies for the EU. With the completion of the construction of the Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) pipeline and the South Caucasus Pipeline (SCP), Turkey is taking an important step to achieve this goal.

In this regard, the Southern Gas Corridor project envisages the creation of a pipeline infrastructure for the transportation of Azerbaijani gas produced as part of the development of the Shah Deniz-2 field through Turkey to Europe. The main components of the project are the expansion of the South Caucasus pipeline Baku-Georgia-border with Turkey, the construction of the Trans-Anatolian gas pipeline (TANAP) from the eastern to western borders of Turkey and the Trans-Adriatic gas pipeline (TAP), connecting Greece, Albania and the Adriatic Sea in the south of Italy [5].

Moreover, there is the possibility for re-exporting gas to be carried out by Ankara. Turkey's right to re-export gas from Azerbaijan to other European countries allows Ankara to strengthen its position in relations with the European Union.

Migration is a significant card in Turkey's hand and could threaten a 2016 agreement with the EU which is rather fruitful. Approximately 59 thousand illegal migrants moving towards EU were caught in 8.5 months this year in Turkey being the largest number of illegal migrants of all time. All in all, due to Turkey building a massive wall on the border illegal migration to EU decreased by 91 percent [4]. It is clear that in such circumstances the EU migration pacts could be used as leverage by Turkey.

As exemplified by its buffer-zone role, Ankara could also act as the frontline against transnational crimes that constitute "soft threats" through beneficial cooperation. Brussels could utilize Turkey's advanced military and intelligence capability in its struggle against terrorism. Strong counterterrorism cooperation needs to be the mutual priority for the EU and Turkey. One simple justification for such a stipulation is that both are equally under threat from returning ISIL fighters. If left unchecked and separated, they will be able to take up terrorist activities anywhere in Europe and Turkey.

The bone of contention between EU and Turkey is Europe's double standards policy as evidenced by the recent arms sales suspension by the European countries to Turkey in condemnation of its military incursion into Syria. Such a determination to ban arms sales to Turkey is in stark contrast to its reluctance to sanction Saudi Arabia, whose coalition has waged

a years-long campaign against Houthi rebels. Even though the recent United Nations report postulated that countries that sell arms to Riyadh may be complicit in war crimes in Yemen.

According to the pro-government Daily Sabah newspaper the European actions "have no impact or are very limited on the defense capabilities and inventories of the Turkish military"[3]. Ankara's plans for self-sufficiency in defense are to increase its defense potential, as well as the export capabilities of the military-industrial complex. By 2023 Ankara plans to enter six of the world's largest suppliers of defense products. It plans to increase the rating of world arms exporters and set out to increase its defense exports by 25 billion dollars, according to the Justice and Development Party Vision Document [6]. Most systems used in the Peace Spring operation including helicopters, smart ammunition, rockets, infantry rifles, armored vehicles and electronic warfare systems are supplied by the local industry of Turkey.

However, Ankara continues to depend on the supply of a wide range of components, high-tech systems and assemblies from abroad, especially from NATO member countries. The arms embargo of European Union states may frustrate the development of promising weapons for the republic. For example, a fifth-generation Turkish fighter TF-X is created based on technology from the Swedish company Saab and the British corporation BAE Systems. In the foreseeable future, the Turkish defense industry will experience a shortage of ammunition as it cannot yet carry out the entire cycle of operations and, hence, has a need for importing technology. In fact, arms sales suspension is not only incapable to deter Ankara but may also makes Turkey look even more eastwards. Even though the majority of defense analysts cites Ukraine, Belarus, Pakistan, South Korea, China and Russia as alternative sources for ammunition and component parts, but by far the main concern should be caused by the Russia being the predominant supplier.

It seems that Russia is willing to fill the void left by a lack of high-tech Western systems. The plans to develop direct deliveries of Russian aircraft or even the joint production with Russia expressed by Recep Tayyip Erdogan during its visit to the MAKS 2019 air show are indicative

in this regard. Definitely, Russia will not relinquish the opportunity to supersede the EU in this context. Such an opportunity is rather conducive for Russia's hybrid warfare against the West. Having studied risks and opportunities, we come to the conclusion that Turkey's inclusion into the EU line is more beneficial for the Union's foreign and security policies because of Turkey's capabilities, its connections in the regions around and the Russia factor. And on the contrary, its exclusion seems to be risky because of considerable security role in military, energy and migration realms. The significant role Turkey plays geopolitically by its location at the crossroads of South East Europe, the Middle East and the Caucasus-Caspian region, is meant to play a pivotal role in European security and foreign policy issues, notwithstanding whether it becomes a member state or not. If treated properly, Turkey could be a real security opportunity for the EU.

List of references:

1. Baç M. M. Turkey's Role in the EU's Security and Foreign Policies / Meltem Müftüler Baç. // Security Dialogue. – 2000. – №31.
2. Bilgin M. Avrasya Enerji Savaşları / Bilgin. – Istanbul, 2005. – (IQ Kültür Sanat Yayıncılık).
3. Turkey's defense power capitalizes on homegrown products, not to be affected by arms embargo [Електронний ресурс] // DAILY SABAH. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dailysabah.com/defense/2019/10/13/turkeys-defense-power-capitalizes-on-homegrown-products-not-to-be-affected-by-arms-embargo>.
4. Korkmaz A. Avrupa'ya düzensiz göçleri Türkiye önlüyor [Електронний ресурс] / Ali Korkmaz // Anadolu Ajansı. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/avrupaya-duzensiz-gocleri-turkiye-onluyor/1586088>.
5. Nuray E. TANAP PROJESİNİN TÜRKİYE ve AZERBAYCAN ENERJİ POLİTİKALARINDAKİ YERİ ve ÖNEMİ [Електронний ресурс] / ERDOĞAN Nuray //

Dergi Park. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/322410>.

6. Tastekin F. How lucrative is Turkey's defense industry? [Електронний ресурс] / Fehim Tastekin // AL-MONITOR. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/05/turkey-how-lucrative-defense-industry.html>.

7. Tocci N. Turkey's European Future: Behind the Scenes of America's Influence on EU-Turkey Relations / Nathalie Tocci., 2011. – 45 с. – (NYU Press).

Соловйова А. Роль європейських «малих держав» на міжнародній арені: приклад Люксембургу

*Соловйова Алєся,
аспірантка відділу історії міжнародних відносин
і зовнішньої політики України
Інституту історії України НАН України*

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ «МАЛИХ ДЕРЖАВ» НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ: ПРИКЛАД ЛЮКСЕМБУРГУ

З моменту опублікування дослідження Еннетт Бейкер Фокс щодо малих держав під час Другої світової війни у 1959 р., дослідження маленьких держав стали окремим полем дослідження міжнародних відносин [1]. Її прихильники поділяють думку про те, що розмір держави, а саме її «карликовість», рішуче впливає на політичні варіанти таких держав, тим самим принципово виділяючи їх від «не малих» держав.

Єдиного визначення маленької держави не існує, оскільки ознаки, за якими здійснюється визначення, постійно змінюються. В цілому, ознаками маленької держави є: невелика кількість населення, територіальний розмір, низький рівень участі в світових справах. Світовою наукою було запропоновано багато визначень, метою яких було включення більш широкого кола факторів, що мають значення для визначення розміру держави в сучасній міжнародній системі.

Торхаллссон Б. пропонує визначати “маленькі держави” за такими критеріями: розмір (населення і територія), суверенітет (ступінь, в якій держава контролює свої внутрішні справи та кордони), політичний розмір (військовий потенціал, внутрішня згуртованість, зовнішня політика), розмір економіки (ВВП, розмір ринку та його розвиток), сприйняття на міжнародній арені та розмір переваг (ідеї, амбіції і пріоритети внутрішньої еліти щодо їх ролі в міжнародній системі) [2].

Малі держави географічно та економічно різноманітні, і тому вони стикаються з різними викликами щодо безпеки та добробуту. Наприклад, заможний Люксембург, держава-член-засновник Європейського Союзу (ЄС), який може похвалитися центральним становищем в європейській політиці, стикається з іншими проблемами, ніж країни Балтії. Виклики, з якими стикаються ці держави, відрізняються від Центральноафриканської республіки чи Ліберії, де панує бідність, а державна невдача становить великий ризик [3].

Поряд з питання визначення таких держав, особливу увагу заслуговують особливості зовнішньої політики таких держав. Особливо важливим є питання забезпечення захисту кордонів та населення від можливих міжнародних загроз та ролі «маленьких держав» на міжнародній арені.

Довгий час Люксембург був найменшою державою, яка входила до Європейського Союзу, але після розширення у 2004 році це місце посіла Мальта. У минулому столітті географічне положення Люксембургу допомогло країні виконати роль впливового посередника між колишніми заклятими ворогами – Німеччиною та Францією. Як зазначають зарубіжні дослідники, крім географічного положення, вплив Люксембургу пояснюється трьома іншими факторами: інноваціями, стабільністю та «вдалим збігом обставин». Не дивлячись на те, що з останнім важко погодитися, інші два фактори видаються цілком логічними. Так, політична стабільність значною мірою сприяла еволюції країни. П'єр Вернер 25 років працював в уряді і 20 років займав пост глави уряду. Сам Жак Сантер був 17 років в уряді, 11 років в якості прем'єр-міністра і 10 років

в Європейському парламенті; Жан-Клод Юнкер був в уряді протягом 25 років, в тому числі 12 років в якості прем'єр-міністра. Загалом країна завжди прагнула зберегти стабільну внутрішню політику та на основі ефективної адміністрації.

Крім ролі, яку відіграють маленькі держави на міжнародній арені, важливим є також питання ознак, які притаманні зовнішній політиці таких держав. Так, багато вчених, у тому числі, І. Карш зазначають, що нейтралітет є визначальною ознакою багатьох маленьких держав. “Вживання” малої держави часто залежить від її здатності продемонструвати, що вона не становить загрози для великих держав [4]. Цікавим в цьому контексті видається ставлення Люксембургу до триваючого конфлікту Росія – Україна та участі ЄС, а саме ставлення країни до санкцій ЄС, введених відносно Росії за втручання в справи України. У цьому питанні Велике Герцогство було і залишається нейтральним, ймовірно, тому, що Люксембург є - принаймні на папері - третім за величиною іноземним інвестором в Росії і великим фінансовим центром для російських банків і підприємств [5].

Прем'єр-міністр Люксембургу займає досить нейтральну позицію щодо конфлікту. У інтерв'ю EURACTIV, відповідаючи на питання щодо причин невиконання Мінських угод, Ксав'є Бетель зазначає: «Глави держав повинні поважати підписану угоду. Обидві сторони припустилися помилок. Я не хочу покладати провину тільки на одну сторону. Мені важливо зрозуміти, як ми можемо рухатися вперед, тому що в даний момент ми всі перебуваємо в програшній ситуації. Європа програє, Україна програє, Росія програє. Нам потрібна стратегія виходу, щоб знайти рішення, з якими кожен зможе жити» [6]. Подібний підхід не є новим для Люксембургу. Прагматичне ставлення до зовнішніх конфліктів ілюструється заявою міністра закордонних справ Жана Ассельборна 2009 року: «Росія не має права вето на вибір таких країн, як Грузія і Україна. Однак важливо враховувати стурбованість Росії, щоб уникнути непотрібної загрози стабільності та політичного балансу в нашому регіоні. Перевага стратегічного

партнерства, заснованого на взаємній довірі, полягає в тому, що до розбіжностей можна підходити відкрито і конструктивно [7].

Таким чином, розглядаючи місце країни на міжнародній арені необхідно комплексно аналізувати фактори, які впливають на курс зовнішньої політики. Концепція «малих держав» видається робочою в контексті сучасних міжнародних відносин. На зовнішню політику таких держав міжнародне середовище. Однією з основних ознак зовнішньої політики малих держав – нейтральна позиція в конфліктах інших держав. Подібної політики притримується і Люксембург у конфлікті Україна-Росія.

Список використаної літератури:

1. Olaf F. Knudsen, “Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective,” *Journal of International Relations and Development*, 5/2, 2002, P. 182–98.
2. Thorhallsson, B. The size of states in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives. *Journal of European Integration*, 28(1), 7–31. 2006.
3. Thorhallsson Baldur and Sverrir Steinsson. *Small State Foreign Policy*
4. Karsh, E. *Neutrality and small states*. London: Routledge. 1988.
5. Hirsch M. Luxembourg has learned to defend its own interests in a Europe that increasingly looks like a free-for-all. But it does so with more restraint than others. May 29, 2015. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=60247> (date of the application – 02.11.2019)
6. Xavier Bettel «We should never forget what Schengen really is» URL: https://gouvernement.lu/en/gouvernement/xavier-bettel/actualites.gouvernement%2Bfr%2Bactualites%2Btoutes_actualites%2Binterviews%2B2015%2B08-aout%2B31-bettel-euractiv.html (date of the application – 02.11.2019)
7. Luxembourg. URL: https://www.europeanvalues.net/luxembourg/#_ftn5 (date of the application – 02.11.2019).

Захарченко Д. Співвідношення норм права Європейського Союзу та норм національного права

*Захарченко Д. М.,
студентка 4 курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова¹*

СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА НОРМ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

Європейський Союз (далі за текстом – ЄС) – це організація, що створена на основі добровільної згоди держав-членів. Метою його створення було заснування економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав і політичного союзу, а також впровадження спільного громадянства.

Правова база ЄС – сукупність правових норм, основною метою яких є досягнення тих цілей, які ставить перед собою дана організація. Це специфічний правопорядок, правова система, що формувалася під впливом основоположних засад і практики, властивих національним правовим системам держав-членів ЄС [5].

Існування та функціонування Європейського Союзу ґрунтується на особливій і самостійній системі права. Проте, сама ця система права створена і функціонує не автономно від національних систем, а безпосереднім чином взаємозалежна і взаємопов'язана з національними правовими системами держав-членів. Звичайно ж, мова не йде про просте копіювання національних правових норм. Взаємодія права ЄС і

¹ науковий керівник Рижук Ірина Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

національного права держав-членів здійснюється на основі принципів, закріплених в установчих договорах та інших актах ЄС [3].

Одним із ключових для держав-членів та держав, що мають намір приєднатися до ЄС стає питання співвідношення національного права із правом ЄС.

До сьогодні доволі активно триває дискурс навколо проблем природи права ЄС. Значна частина науковців вважає, що право ЄС є частиною міжнародного права (Є. Аметісов, Р. Мюлерсон, Б. Ціммерман та М. Хиршлер); натомість їхні опоненти стверджують, що право ЄС частково складається з національного права держав-членів (наприклад М. Ентін, О. Олтеану). Останнім часом здобуває все ширше визнання концепція, за якою право ЄС розглядається як самостійна та унікальна правова система, що має суттєві відмінності від національного та міжнародного права (В. Кузнєцов, І. Марчук, Т. Оперман, Є. Рафалюк, А. Татамов, Б. Топорнін, Р. Хасянов) [2, с.206].

Право ЄС має свої специфічні риси, які відрізняють його, як від права міжнародного, такі від права національного. У той же час воно тісно пов'язано з обома системами права, оскільки установчі договори, угоди з третіми країнами та міжнародними організаціями складають частину міжнародного права, а певні акти інститутів європейських співтовариств регулюють відносини між суб'єктами національного права країн-членів і діють поряд з актами національного права цих країн, маючи при цьому пріоритет по відношенню до таких актів [1].

При виникненні колізій між національним правом і правом ЄС застосовується право ЄС, тобто починає діяти принцип примату права ЄС над національним правом. Враховуючи, що право ЄС має пряму дію, Суд ЄС має повноваження останньої інстанції стосовно визначення його дійсності та тлумачення.

Однак досить часто виникають складнощі із застосуванням принципу примату права ЄС. Вони пов'язані із тим, що цей принцип документально не встановлений в установчих договорах про ЄС. Ситуація не змінилась і з підписанням Лісабонських договорів. У Декларації до Заключного акта Міжурядової конференції 2007 р. про примат права ЄС

Йдеться про таке: «Конференція нагадує, що відповідно до усталеної практики Суду ЄС договори і право, що створюється Союзом на основі Договорів, мають примат над правом держав-членів на умовах, визначених згадуваною судовою практикою». Але Декларація не має юридично обов'язкової сили, а лише відображає загальну позицію держав-членів ЄС. Включення положення про примат права ЄС до Лісабонських договорів могло бути розцінено як посягання на державний суверенітет держав-членів, і доля Лісабонських договорів могла б стати такою ж, як і неухваленої Конституції для Європи [6].

Примусове застосування права ЄС забезпечується державами-членами, юридичними та фізичними особами в національних судах і Комісією ЄС в Суді ЄС. Юридичні та фізичні особи, права яких порушені, мають можливість використовувати засоби судового захисту, що надаються національними судами, з метою реалізації вказаних прав. При цьому для захисту своїх прав вони можуть посилатися на право ЄС. Комісія (а також будь-яка держава - член ЄС) можуть подати позов до Суду ЄС проти держави-члена, що порушила право ЄС.

Співвідношення права ЄС та національного права держав-членів базується на чотирьох принципах: верховенства права ЄС щодо національного права держав-членів, прямої дії права ЄС, інтеграції права ЄС та юрисдикційної захищеності прав та інтересів, що виникають на основі права ЄС [3].

Принцип верховенства права ЄС передбачає його поширення на всі джерела права ЄС, а також підпорядкування йому будь-яких видів актів національного права. Не менш важливі і тимчасові умови його дії. Принцип верховенства права ЄС поширюється на всі акти права ЄС незалежно від часу їхнього прийняття. У тих державах-членах, де подібне рішення не узгоджувалося з діючими конституційними положеннями, були прийняті спеціальні національні акти конституційного характеру, що підтвердили подібну спрямованість даного принципу. В результаті правотворчої діяльності Суду ЄС була сформульована загальна концепція верховенства права ЄС стосовно національного

права держав-членів. Це верховенство носить глобальний і абсолютний характер. Інакше кажучи, принцип верховенства має на увазі не окремі акти чи види актів, а характеризує відносини права ЄС як системи з національною системою права в цілому кожного з держав-членів [5].

Важливе значення у взаємодії національного права держав-членів із правом ЄС надається принципу прямої дії, на основі якого, разом із принципом верховенства права ЄС, функціонує європейський правопорядок. Принцип прямої дії права ЄС закріплено рішенням Суду ЄСп у справі від 5 лютого 1963 р. «Van Gend & Loos»), яку навіть називають «найважливішою за всю історію «ЄС». Суд ЄСп підкреслив, що «Співтовариство створило новий правопорядок міжнародного права, на користь якого держави обмежили свої суверенні права, хоча і в окремих сферах, та до кола суб'єктів якого належать не лише держави-члени, але також і їхні громадяни.

Співтовариства незалежно від законодавства держав-членів не тільки покладає обов'язки на приватні особи, але й також наділяє їх правами, що стають частиною їхнього правового надбання» [2, с.207].

Аналізуючи наступний принцип – інтеграції законодавства. Під ним розуміється закріплення норм права ЄС у національних системах права всіх держав-учасниць, в результаті чого вони стають невід'ємною складовою частиною цих систем. Саме інтеграція в національне право надає юридичну чинність нормам ЄС на території держав-членів і робить обов'язковим їх застосування національними судами.

Правові норми ЄС діють і підлягають застосуванню на території держав-учасниць на тих же умовах, що й національне право. Єдине, що зобов'язана зробити держава-реципієнт, це не встановлення умов його застосування, а створення умов для його максимально ефективного застосування [4].

І ще одним не менш важливим принципом є юрисдикційна захищеність прав та інтересів, що виникають на основі права ЄС.

Він полягає в Імперативній обов'язковості для всіх національних судових органів та судових установ Європейських співтовариств забезпечити застосування права останніх та ефективний захист прав та інтересів, що виникають на його основі. Національний суд зобов'язаний застосувати норму права ЄС, якщо навіть їй протистоїть норма національного права. Це впливає з принципу верховенства права ЄС. Правова норма, що застосовується національним судом, повинна бути складовою національної правової системи. Це забезпечується застосуванням принципу інтеграції. Пряма дія надає імперативного характеру його застосуванню національними судами. Юрисдикційна захищеність є практичною реалізацією цих принципів. Претензія, яка базується на праві ЄС, розглядається національними судовими органами згідно з нормами національного процесуального права.

Одним із головних питань забезпечення цього принципу є встановлення відповідальності держави за порушення права ЄС. Особи, що постраждали в результаті такого порушення, володіють правом на відшкодування збитків, спричинених незаконними діями. Суд ЄС визначив, що право на відшкодування шкоди, спричиненої порушенням права ЄС, не залежить від того, з вини якого державного органу вона спричинена [3].

Отже, право ЄС – це правова система, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, яка володіє самостійними джерелами і принципами. Ці принципи є специфічними, що пояснюється особливістю природи виникнення та призначення Європейського Союзу. Співвідношення права Європейського Союзу визначається принципами верховенства права ЄС, принципами прямої дії права ЄС, а також принципами інтегрованості норм права ЄС у національні системи права держав-членів та юрисдикційного захисту правових норм ЄС судовими органами ЄС та держав-членів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Взаємодія права ЄС з міжнародним правом. URL: <https://www.sworld.com.ua/index.php/uk/legal-and-political-science-311/constitutional-and-international-law-311/7731-union-rights-vzamodya-vropeyskogo-w-mzhnarodnim-law>
2. Козак О. Інтеграційний вплив права Європейського Союзу на правові системи держав-членів / О. Козак. // Львівський політехнічний національний університет. – 2016. – С. 205–210.
3. Принципи права ЄС. URL: <https://studfile.net/preview/2398238/page:37/>
4. Співвідношення права Європейського Союзу і національного права держав-членів. URL: https://studopedia.com.ua/1_269510_spivvidnoshennya-prava-yevropeyskogo-soyuzu-i-natsionalnogo-prava-derzhav-chleniv.html
5. Співвідношення права Європейського Союзу і права його держав-членів. URL: https://knowledge.allbest.ru/law/3c0b65625b2bc78b4d43b89421216d27_0.html
6. Співвідношення права ЄС з національним правом держав-членів. URL: <https://studfile.net/preview/2398238/page:36/>

Tokaryk R. Brexit from the European Union: Challenges and prospects

*Tokaryk Roman,
4th year student Law Faculty of Yuriy Fedkovych
Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine)¹*

Brexit from the European Union: Challenges and prospects

The exit, or Brexit (from Britain and Exit) [1], of Great Britain from European Union (hereinafter referred to as the EU), is certainly marked as a turning point in the history of the world community, especially after the British voted for Brexit with the EU in 2016 on the State referendum. The main underlying reasons for this situation were political and economic factors, in particular having an influence on the world economy and politics and support of EU state- members, yet Britain gives a significant part of its finances to the EU budget, constrains the development of Great Britain, besides striving for freedom of choice of own policy and the problem of labor migrants by implementing the principle of "freedom of movement" in the EU, all this influenced the British will on Brexit.

First of all, the European Union, in accordance with Article 2 of the Maastricht Treaty is a voluntary association based on democratic values and fundamental principles of equality of all state-members, solidarity, guarantees for the protection of human rights and pluralism. That is, the condition of free consent of each State party is essential for the functioning of the entire legal mechanism of this union. In fact, this freedom does not prohibit any state from voluntarily leaving membership.

Hence, it is Article 50 of the Agreement 'About the European Union' [2] that clearly specifies and defines this right : *'any State Member may decide to withdraw from the Union in*

¹ Scientific adviser: Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor Chepel O.D.

accordance with its constitutional rules'. However, the procedure itself includes a number of steps:

- 1) To report the European Council about your intention;
- 2) the Union shall negotiate and conclude an agreement on the withdrawal from the EU with the State which shall determine the procedure for the withdrawal of the latter, taking into account the basis of its future relations with the Union;
- 3) The Council shall decide to withdraw on behalf of the Union, taking a decision by a qualified majority, after the approval of the European Parliament. The negotiations on these conditions should take at least 2 years and can be extended by consensus of the parties.

The UK Brexit from the EU is both pressing and challenging today, as the UK had been trying to ratify the exit agreement since 2016, but parliamentarians had once again rejected the draft agreement to withdraw the UK from the EU. Then the EU agreed to '*flexitention*', that is to postpone the British exit until January 31, 2020. Neither the UK nor the EU want to allow a "hard" Brexit – a country that has not been ratified [3]. After all, both sides of the deal understand the possible negative consequences for them and try to minimize them.

Thus, the distinguished personalities, lawyers, and politicians (in particular the EU's Brexit negotiator Michel Barnier) argue precisely about the negative consequences not only for Britain and the EU, but for all states as a whole [4]. First of all, it could hurt the EU's market economy. However, is further '*restoration and revival*' possible? Obviously, yes, with the help of the consolidated actions of each state member and the establishment of friendly relations, cooperation with Britain in the future, it will be possible to bring the economy to the usual level. However, the legal aspect of the settlement of such relations will be accompanied by a number of difficulties. In particular, the EU will be obliged to conclude new cooperation agreements, reform legislation, and exclude obsolete provisions. In our view, there is no doubt that such procedural parties will last for a certain period, but on the whole, they can be implemented more quickly in contrast to the legislative situation in the UK. The most

unfavorable can be the effect of a ‘cards house’, in which such an exit is potentially capable of provoking other states to exit.

Also, the legislative conflicts and gaps on the private and public legal planes can immediately become problematic. In the private law the most important factors are nationality, habitual residence or in accordance with contractual law the place where the contract is concluded [5]. In public law, territoriality is the most used factor. However, the influence of Brexit on legal relations being the subject to this conflict rights is insignificant.

In our opinion, in the context of private law, the situation of exclusively contractual law between legal entities on one side of the EU and, on the other, Great Britain might become more tensioned due to the absence of special contractual clauses in case of Brexit. This can be due to negative consequences for each contract, such as unilateral termination of transactions, rights and obligations arising from the European Union regulations, including the Brussels I Regulations (especially on the British side) [6].

The EU migration legislation and a shared opportunity for travel should also be brought about extraordinary changes. Will it be beneficial to commence visa regime? The answer is, in our view, ambiguous. On the one hand, customs payments will serve as an additional filling of the budget and introduction of the strict regime of control. On the other hand, the right to free movement of EU citizens can be restricted, owing to significant bureaucracy and additional costs. This development cannot be ruled out. However, the possibility OF NOT implementing such migration policies is also possible in terms of relations between states.

Accordingly, foreign policy and tactics of its conduct, diplomatic relations must differentiate in numerous changes. Above all, the issue will be acute in the coming years.

Financial, banking and currency legislation suffers from the introduction of a number of norms on expenditures, incomes, movement of money, currency, domestic activities of banking institutions. Accordingly, the next step of EU should be to address such potential ‘fiscal insides’ and to predict other possible sources of funding.

The scope of employment and labor law in Brexit has a significant impact on everyone's right. In fact, according to article 1 of the European Social Charter, in order to ensure the effective implementation of the right to work, the Parties undertake to recognize one of their main objectives as one of their primary responsibilities to achieve and maintain, as far as possible, a high and stable level of employment, with a view to achieving full employment [7]. Both parties are likely to try to impose a special work permit if the UK leaves the EU. This, in turn, will depend on the kind of deal the UK and the EU make with it once it leaves, and what policies these subjects will choose for their citizens.

Thus, the process of Brexit of the UK from the EU is driven by many factors in different areas of public life. To be sure, such a procedure would be difficult for the EU. However, democratic values, liberalism and pluralism of opinions are much higher in modern society. They must, of course, defend and uphold the rule of law and the general freedom of discretion and action. Nevertheless, in our opinion, it is necessary to take into account all the legal risks and consequences of such a step as withdrawal from the EU membership.

REFERENCES:

1. Brexit from the EU Why do the British need Brexit and whether they are prepared for the consequences [Electronic Resource]. - access to the portal: https://zik.ua/news/2019/09/18/vyhid_velykobrytanii_z_yes_navishcho_brytantsyam_b_reksit_i_chy_gotovi_vony_d
2. Treaty on the European Union (Maastricht, 7 February 1992) [Electronic resource] // legislation of Ukraine. European Union - 1992. - Access To the resource: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
3. The EU agreed to postpone Brexit until January 31 // [Electronic Resource], access to the portal: <https://www.euointegration.com.ua/news/2019/10/28/7102354/>

4. Brexit will have negative consequences for Europe - the European Commission // [Electronic Resource]. - Access to the portal: https://dt.ua/WORLD/brexit-sprichinit-negativni-dlya-yevropi-naslidki-yevrokomisiya-293949_.html/
5. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) [2008] OJ L 177/6.
6. European Social Charter 1961 (revised) in 1996. - [electronic resource] - Resource access mode: [https:// zakon.rada.gov.ua / laws / show / 994_062](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062)
7. Regulation No. 44/2001 of the EU Council on jurisdiction, Recognition and enforcement of Civil and Commercial Judicases , Brussels , 22 December 2000 .- [electronic resource] - Access To the resource: [https://zakon.rada.gov.ua / laws / show / 994_a84](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a84)

Гандзюра А.В.

здобувач кафедри порівняльного і європейського права

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТИ «М'ЯКОГО ПРАВА» (SOFT LAW) ЯК НОРМАТИВНА ОСНОВА СТРАТЕГІЇ ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

На сьогоднішній день глобалізаційні процеси призводять до поглиблення взаємозалежності держав, що відображається у значній кількості двосторонніх угод між ними. Для сучасних договорів та домовленостей характерною є тенденція проголошення відносин стратегічного партнерства, що вказує на пріоритетність відносин між ними.

Аналізуючи двосторонні угоди у рамках проголошеного стратегічного співробітництва держав вбачається, що сторони загалом не поспішають заявляти про юридичну формалізацію більш тісних стосунків, що може призвести до серйозних наслідків і відповідальності [1]. Нагальним постає питання нормативно-правового оформлення таких відносин та юридичної обов'язковості положень двосторонніх домовленостей і угод.

Варто відзначити, що для сучасного етапу розвитку міжнародного права характерним є підвищення ролі та значення актів, що не наділені формально юридичною обов'язковою силою, однак здійснюють значний вплив на формування міжнародно-правових норм і практику міжнародних відносин. Для визначення такого роду актів

використовують різні терміни, наприклад, “недоговірні угоди” (non-treaty agreements), “програмне право” (programmatory law), “неформальні документи” (informal instruments), “міжнародні документи, що не мають офіційного статусу” або “неофіційні міжнародні акти”, “зелене право”, “субправо”, “передправо”, “недосконале право”, “квазіправо”, “не-право”, “нетипові норми” тощо, але найбільш поширеним та усталеним варто визнати словосполучення “м’яке право” (soft law) [2].

Характерною є особливість тяжіння положень цих угод до «м’якого права». Більшість статей не містять норм, які б створювали права і обов’язки сторін, а визначають загальну сферу, щодо якої укладено договір. Вирізняльною ознакою актів «м’якого права» є їх існування на межі між юридичними нормами та нормами морально-політичного характеру [3].

Першопричиною постає те, що суб’єкти можуть не мати первинного наміру укласти міжнародний договір і саме тому не надають документу відповідної форми. Або ж суб’єкти не хочуть встановлювати для себе чіткі права й обов’язки, проте прагнуть письмово зафіксувати певний рівень відносин, що склалися між ними [4]. Трансформація актів “м’якого права” в акти “твердого права” у міжнародному правопорядку робить акти “м’якого права” у деякій мірі передвісниками міжнародної нормотворчості і тими засобами, за допомогою яких законодавець може у подальшому трансформувати загальні тенденції та мінімальні стандарти у конкретні обов’язки для суб’єктів міжнародного права [3].

З позиції міжнародного права за деяких обставин, зокрема й у підході до регулювання стратегічного партнерства, перевага може бути надана “м’якому праву” замість норм “твердого права” з огляду на низку причин. По-перше, положення м’якого права краще оснащені для сприяння співпраці при збереженні суверенітету. По-друге, м’яке право дозволяє державам пристосовувати свої зобов’язання до їх конкретних ситуацій, а не намагатись узгоджувати розбіжності національних обставин в рамках

єдиного тексту. По-третє, більша гнучкість необов'язкових юридичних документів дозволяє повторне обговорення або зміну домовленостей, у випадку зміни обставин, що особливо важливо в умовах швидкозмінного та технологічного середовища, характерного для глобалізації [5].

Виступаючи регулятором відносин, “м'яке право” (soft law) у підсумку може тягнути за собою певні “правові наслідки”. Перш за все, воно може стати основою для документа, який є юридично обов'язковим джерелом права, крім того, норми “м'якого права” здатні самостійно регулювати суспільні відносини, доповнюючи офіційне джерело права або ж заповнюючи його прогалини [6].

Відмітною рисою актів м'якого права є значно менші витрати, пов'язані з їх укладенням, у порівнянні з класичними ними договорами. Для укладення останніх держави, як правило, проводять не один етап переговорів та намагаються мінімізувати можливі ризики, пов'язані з виконанням закріплених у договорі зобов'язань, оскільки відповідальність за їх порушення є більш серйозною. Крім того, процес прийняття міжнародного договору затягується в силу дотримання багатьох процедурних моментів [7].

Різні галузі і питання мають різні потреби і юридичні процеси “твердого” і “м'якого” права постають у різноманітних виглядах і формах, існує також думка про можливу взаємодію між цими двома підходами до управління процесами співробітництва і, таким чином, “гібридних” патернів, в яких процеси як “твердого”, так і “м'якого” права працюють в одній області і впливають на одних і тих самих суб'єктів.

На шляху до двостороннього співробітництва в першу чергу укладаються рамкові угоди, які закріплюють, загальні положення та наміри сторін у формі норм м'якого права, такі як готовність сторін розвивати відносини дружби та співробітництва між двома країнами на основі принципів мирного співіснування, взаємної поваги до суверенітету і територіальної цілісності, взаємного ненападу, невтручання у внутрішні справи один

одного, рівності, взаємної вигоди, а також мирного врегулювання спорів тощо. Дивлячись через призму розвитку стратегічного партнерства між державами “м’яке право” має цілий ряд переваг. Воно дозволяє державам брати участь у створенні нових правил поведінки без необхідності їх імплементації у національне право. Норми “м’якого права” вирішують завдання, з якими не може впоратися “тверде право”, наприклад, коли держави, з одного боку, ще не готові брати на себе зобов’язання, а, з іншого, - згодні дотримуватися певних міжнародних стандартів в цій галузі. Саме тому на сьогоднішній день воно так широко застосовується в угодах і домовленостях між країнами.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук В.Г. Стратегічне партнерство: принципи, інструментарій, ефективність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/files/10_kpi_2014.doc
2. Гулевська Г.Ю. Норми “м’якого права” (soft law) у регулюванні міжнародних економічних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pap.in.ua/3_2017/75.pdf
3. Шалінська І.В. Акти “м’якого права” та міжнародний правопорядок / І.В. Шалінська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. - №6-2 том 1. – С. 55-57.
4. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://flightcollege.com.ua/library/6%D0%9E%D0%91%D0%A9%D0%95%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AB%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%98/67%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%95%20%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%98/67%20.9%20%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%A3%D0%97%D0%86%2>

0%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90/%5BZa_red._M._V._Buromenskogo%5D
_M%D1%96zhnarodne_pravo_N(BookSee.org).pdf

5. David M. Trubek, Patrick Cottrell, and Mark Nance University of Wisconsin-Madison1. “Soft Law, “Hard Law,” and European Integration: Toward a Theory of Hybridity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.wisc.edu/facstaff/trubek/HybridityPaperApril2005.pdf>
6. Демин А.В. "Мягкое право" в эпоху перемен: опыт компаративного исследования. М., 2016. С. 76.
7. Кирилюк О.В. М'яке право як нормативна основа глобального інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2664/2368>
8. Смирнова К.В. Концепція «м'якого» права (soft law) в міжнародному праві та праві Європейського Союзу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jusintergentes.com.ua/archives/2012/3/18.pdf>
9. Рыкова А.А. Акты soft law в современном правовом регулировании. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xn----7sbbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/19789>
10. Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf

*Fokina N.,
second year international law master student,
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

**LEGAL FRAMEWORK OF FUNCTIONING OF STATE AID INSTITUTE IN
UKRAINE IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING EU-UKRAINE
ASSOCIATION AGREEMENT**

State aid control encourages states to strengthen budgetary discipline and improve the quality of public spending that prevents undue interference by public authorities and local self-government in the functioning of a market mechanism based on competition which improves the efficiency of taxpayers' money and public spending [1].

State aid in the EU acts as one of the mechanisms for achieving the programmatic goals of establishing and functioning of the internal market, enhancing pan-European competitiveness, economic development, creation and preservation of jobs, drawing on EU program documents [2].

Although Ukraine has certain obligations related to state aid under membership in WTO, EFTA, ECT, State aid in a comprehensive manner was introduced under obligations ensuing from the EU-Ukraine Association Agreement [3].

Unlike the WTO and ECT commitments, the EU-Ukraine Association Agreement contains a clear list of steps and timeframes for establishing a national system for monitoring and control of state aid. State aid obligations for Ukraine were directly set forth in the EU-Ukraine Association Agreement, an institution responsible for enforcing state aid was

determined, obligations to adopt national law framework for state aid institute was prescribed and obligation to adhere to *acquis* practices was laid down as well.

The scope of state aid rules in Ukraine to be aligned with EU law is comprehensive. The goals and scope of state aid control in EU is very complex and multidisciplinary, and the deadlines for Ukraine to fulfill its obligations under EU-Ukraine in the field of state aid are ambitious.

In Ukraine, the operationally independent authority which is given powers required the full application the EU-Ukraine Agreement in respect to state aid and domestic state aid rules is the Antimonopoly Committee of Ukraine. The powers of the AMCU cover, among other things, the powers to authorize state aid schemes and individual aid grants pursuant the criteria defined in regulatory framework as well as the powers to order the recovery of state aid that has been unlawfully granted [4]. The AMCU has authority to assess the measures and decide whether they fall within state aid measures and whether they are compatible with competition. Such assessment is conducted not only on the basis of the Law on State Aid, but on the basis of EU Law and *acquis*. It is essential because the state aid institute is a new legal phenomenon for Ukraine and it has obligations to implement it under EU state aid standards.

These AMCU powers contribute to carrying out by Ukraine of obligations under EU-Ukraine Association Agreement and further developing domestic state aid institute in Ukraine since there is a need to adopt bylaws that would develop the effective and efficient functioning of state aid institute and induce economic growth and development.

In enforcement practice, giving clarifications, considering notifications and conducting investigation and rendering decisions, the AMCU uses domestic legislation of Ukraine on state aid as well as the EU law (primary and secondary legislation, guidelines, recommendations, framework provisions, best practices etc) and *acquis*.

The ground for application of EU Law is Article 264 of the EU-Ukraine Association Agreement. This is the so-called “bridge” for AMCU to apply EU Law and *acquis*. It is essential because the state aid institute is a new legal phenomenon for Ukraine and it has

obligations to implement it under EU state aid standards. However, the regulatory gap in terms of state aid between EU and Ukraine is significant, therefore such legal ground for application of EU state aid law makes approximation process function in a relevant manner.

By-laws that are relevant to state aid are mostly those adopted by the AMCU pursuant to the Law on State Aid of Ukraine and CMU criteria for assessing the compatibility of state aid. The adoption of relevant and effective criteria for assessment of state aid compatibility is a vital issue as there is general prohibition on granting state aid both in EU-Ukraine Association Agreement and the domestic legislation of Ukraine as to state aid unless other provisions contained in Ukraine's regulatory acts that determine compatibility criteria. Therefore, all the stakeholders related to such economic activity must take effective steps to ensure the adoption and enforcement of the necessary sectoral compatibility criteria.

In two years of state aid institute functioning in Ukraine on domestic level guided by European standards, 3 decisions were taken by the AMCU on incompatibility and recovery of state aid. One of them was challenged in court and ruled in favor of the AMCU. Such practice by the AMCU is ambitious. Therefore, the state aid stakeholders should be encouraged to pre-notify measures to be implemented so that early engagement with the AMCU helped them carry out their policies and for the measure can be adjusted so as not to be ruled incompatible with competition and later recovered. It is more feasible to spend resources on preliminary consultations and adjustments rather than to be forced to challenge AMCU decisions in court. It would be useful to further trace the first recovery proceedings as to state aid in Ukraine and further cases which can be brought before Ukrainian courts regarding state aid.

State aid institute is beneficial for Ukraine as the compliance with state aid norms is one of prerequisites for Ukraine to participate in trade with the EU which, in turn, is advantageous for Ukraine. On the other hand, the obligations undertaken by Ukraine as to state aid are ambitious and deadlines are short, so it is necessary to ensure that formation and functioning of state aid institute are done with due quality. At the same time, it is crucial that Ukrainian background is taken into account and reforms and transformations are implemented in a gradual

and well-designed manner so that to ensure progress and mitigate risks. It is vital to provide constructive dialogue between international and domestic stakeholders to avoid misperceptions and build up state aid institute in Ukraine at a pace that will contribute to progress, but, at the same time, will entail risks in different areas.

Therefore, the following steps were identified which should be taken to improve the effectiveness of state aid monitoring and control and enhancing enforcement of state aid rules:

1. To gradually develop regulatory framework insofar as it is brought into compliance with the requirements of the Association Agreement and the TEU, the *acquis* of the EU;
2. To amend the provisions of the Law of Ukraine on the Protection of Economic Competition and to add that the legislation on the protection of economic competition consists of the Law on State Aid and other legal acts adopted thereunder as well, as it will provide for systemic approach to economic competition protection.
3. To adopt and enforce in an efficient manner of by-laws that will ensure the proper functioning of the system of monitoring and control of state aid, for example, general and sectoral criteria for assessing the eligibility of state aid for competition, criteria for assessing the eligibility of state aid for the protection of the environment;
4. In developing strategic documents, along with the indication of the need for the development of competition, it is necessary to establish the need to adhere to the rules of state aid;
5. To improve internal business processes of the AMCU as regards state aid institute;
6. To ensure proper maintenance of the state aid register and its updating;
7. To raise awareness as to state aid institute by conducting events to this purpose for grantors of state aid;
8. To induce state aid grantors to pre-notify measures that may be considered to be state aid so that early engagement with the AMCU would contribute to formulate support

- measures to either avoid state aid or to make it compatible with competition to avoid cumbersome procedures of case investigation and possible recovery of funds;
9. To encourage major state aid grantors to notify potential state aid measures, as currently mostly notifications are received by the AMCU are from municipally-owned enterprises rather than from central authorities;
 10. To discourage notifications for double-checking purposes when it is prima facie evident that measure is not state aid by working together with stakeholders involved;
 11. To form working groups with stakeholders on state aid issues where needed to ensure dialogue and forming best practices;
 12. To consider the possibility of forming separate structural subdivisions in state authorities and local self-government bodies that are grantors of state aid, where practicable, given the amount, complexity and patterns of potential state aid measures;
 13. In order to protect the interests of national undertakings competing with economic operators of EU Member States, it is necessary to use the mechanisms of the state aid institution at the international level.

REFERENCES:

1. EU State Aids. / by Leigh Hancher, Tom Ottervanger, Piet Jan Slot. – Sweet & Maxwell, 2012, p. 26.
2. The Politics of European Competition Regulation. / by Hubert Buch-Hansen & Angela Wigger, – Routledge, 2011. – 201 p.
3. Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth questions [electronic source] // The European Commission website. – access date 1 November 2019 – Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=EN>
4. EU-Ukraine Association Agreement [electronic source] // The European Commission website. – access date 6 November 2019 – Access mode:

http://publications.europa.eu/resource/ellar/4589a50c-e6e3-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1

5. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [electronic source] // The Verkhovna Rada of Ukraine website. – access date 15 November 2019 – Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>